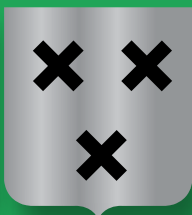

Swindregt Were

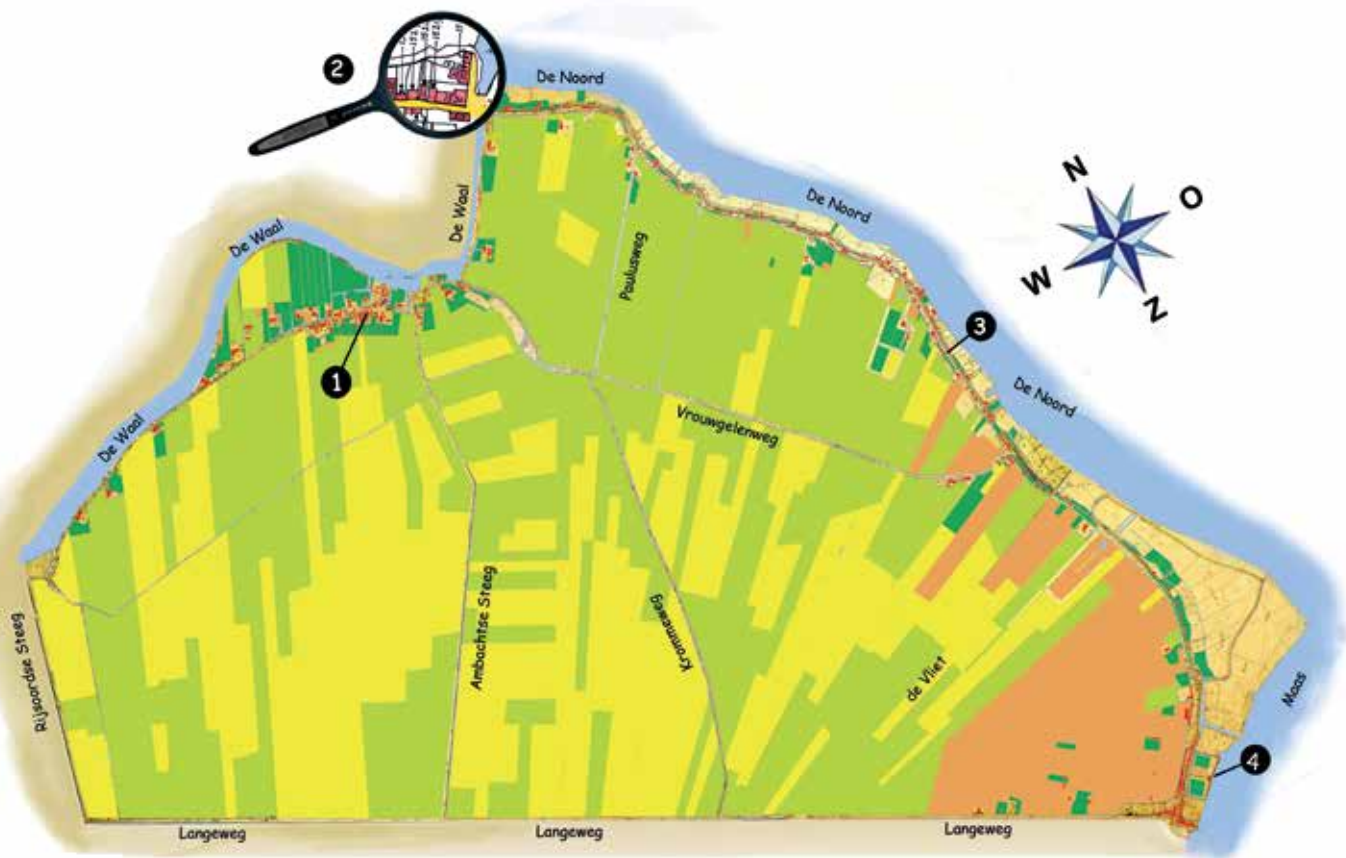
Heerjansdam

Hendrik Ido Ambacht

Zwijndrecht

UITGAVE VAN:
HISTORISCH GENOOTSCHAP HENDRIK-IDO-AMBACHT EN
HISTORISCHE VERENIGING ZWIJNDRECHT

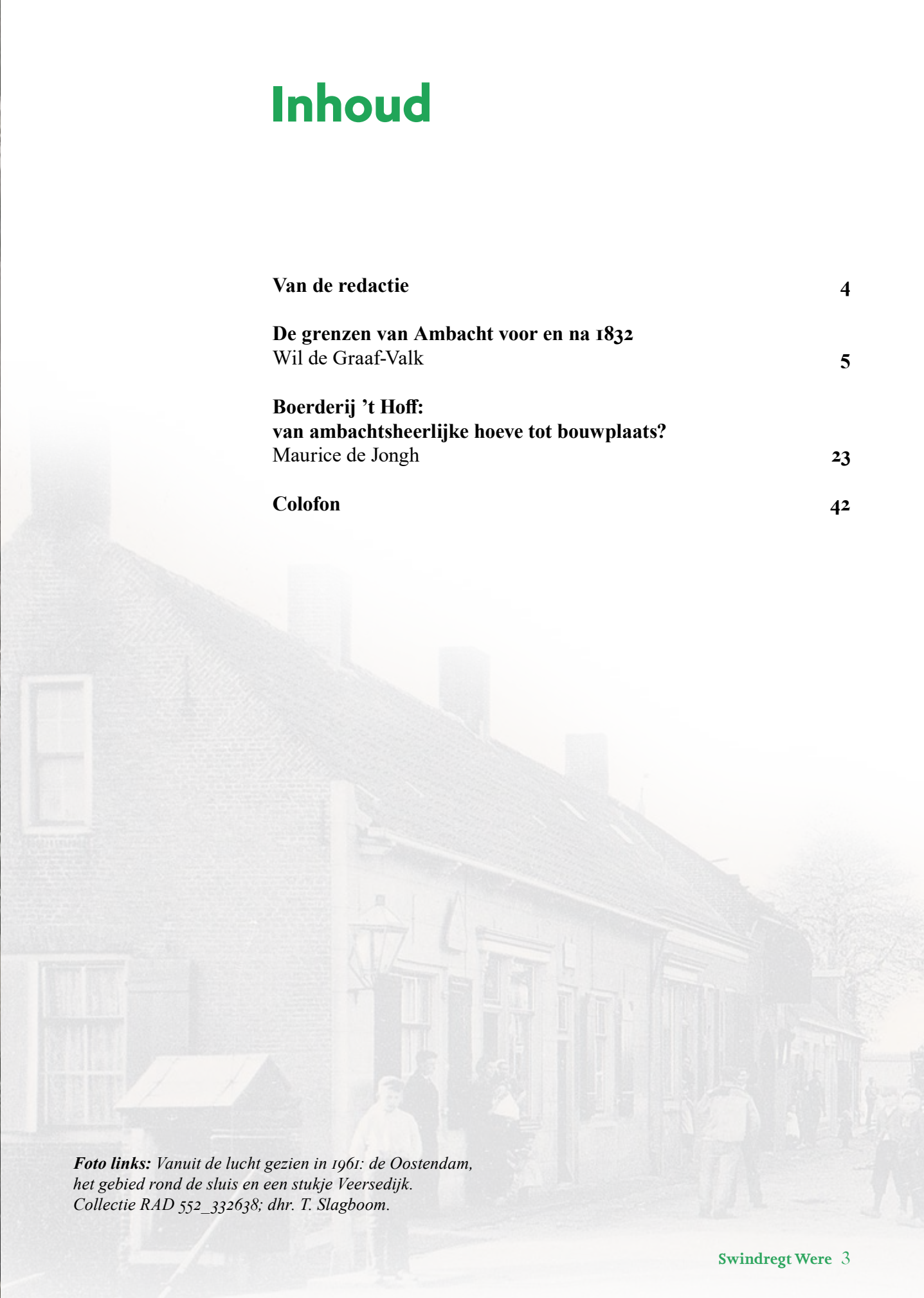
Jaargang 31 nr. 1, mei 2017

Inhoud

Van de redactie	4
De grenzen van Ambacht voor en na 1832 Wil de Graaf-Valk	5
Boerderij 't Hoff: van ambachtsheerlijke hoeve tot bouwplaats? Maurice de Jongh	23
Colofon	42

Foto links: Vanuit de lucht gezien in 1961: de Oostendam, het gebied rond de sluis en een stukje Veersedijk. Collectie RAD 552_332638; dhr. T. Slagboom.

Van de redactie

Voor u ligt de nieuwste editie van Swindregt Were. In deze uitgave komen twee onderwerpen aan bod. Allereerst neemt Wil de Graaf-Valk u mee in haar zoektocht naar de grenzen van Hendrik-Ido-Ambacht. In de negentiende eeuw zijn de scheidingslijnen van de gemeente diverse malen veranderd en aan de hand van kaarten, schetsen en historisch bronnenmateriaal probeert Wil de grenzen te reconstrueren. Overigens, dit is geen onbesproken onderwerp. Al sinds het begin van de jaren tachtig heeft men verschillende visies gegeven op de grenzen tussen Hendrik-Ido-Ambacht en Ridderkerk met als grootste inzet Oostendam. Hoewel deze woonkern meer op eerstgenoemde gesitueerd is, behoort zij officieel tot de gemeente Ridderkerk. Voor de auteur was dit de aanleiding om onderzoek te plegen naar dit onderwerp. De resultaten zijn verhelderend!

Vervolgens neemt Maurice de Jongh de lezer mee naar de boerderij 't Hoff. In haar lange bestaan heeft zij diverse functies gehad: van woning tot opslagplaats en sportschool. Tegenwoordig is zij omgebouwd tot boksschool. Toch bestaan er plannen om de boerderij te slopen en op de gehele kavel woningen te bouwen 'van het boerderij-type.' Dit was voor de auteur de belangrijkste reden om zich te verdiepen in de boerderij en het gebied daar omheen. Niet alleen weet hij terug te gaan tot de oudste geschiedenis van de bewoningsplaats, ook heeft hij met de hulp van de laatste bewoners van de boerderij, de familie Pons en van oud-redactielid Kees Popijus, een groot aantal foto's van de oude boerderij bij elkaar gekregen. Daarnaast heeft hij ook de brand, die volgde na een blikseminslag, weten te reconstrueren, evenals de herbouw van de boerderij die daarop volgde. Kortom, in deze editie van Swindregt Were valt weer genoeg te beleven!

Wij wensen u veel leesplezier.

De redactie

De grenzen van Ambacht voor en na 1832

Wil de Graaf-Valk

Inleiding

De Oostendam is een intrigerend stukje dijk tussen Hendrik-Ido-Ambacht en Ridderkerk. Mijn belangstelling voor dit gebied werd opnieuw gewekt toen er in februari 2016 op de Oostendam vier Stolpersteine ter nagedachtenis aan de vermoorde gezinsleden van Abraham den Hartog geplaatst werden. Het was een Ridderkerkse aangelegenheid, want de Stolpersteine werden immers in de gemeente Ridderkerk gelegd. Vanuit Hendrik-Ido-Ambacht ontbrak het echter ook niet aan belangstelling voor deze gebeurtenis. De Joodse familie Den Hartog heeft eerst jaren in Hendrik-Ido-Ambacht gewoond voor Abraham den Hartog in 1925 met zijn gezin naar de Oostendam (Ridderkerk) verhuisde. Het lijkt aannemelijk dat zij op Hendrik-Ido-Ambacht georiënteerd zijn gebleven.

Ambachters en Oostendammers hebben vanouds een band met elkaar en de vraag of de Oostendam altijd al tot Ridderkerks grondgebied heeft behoord, is nog steeds bij menig een geliefd gespreksonderwerp. In 1983 schreef de heer P. J. Horsman over dit onderwerp een artikel¹ en sprak daarin de volgende wens uit: *“Wellicht dat in een toekomstig artikel de hele kwestie nog eens uitvoerig uit de doeken gedaan zal worden”*.

Het heeft even geduurd, maar nu is het dan zo ver. Door op zoek te gaan naar de bewoners van dat kleine stukje dijk en havenkant vòòr 1832 en die te vergelijken met de namen ná 1832, is er wel degelijk te concluderen dat de Oostendam voor 1832 gedeeld bezit was van zowel Ridderkerk als Hendrik-Ido-Ambacht.

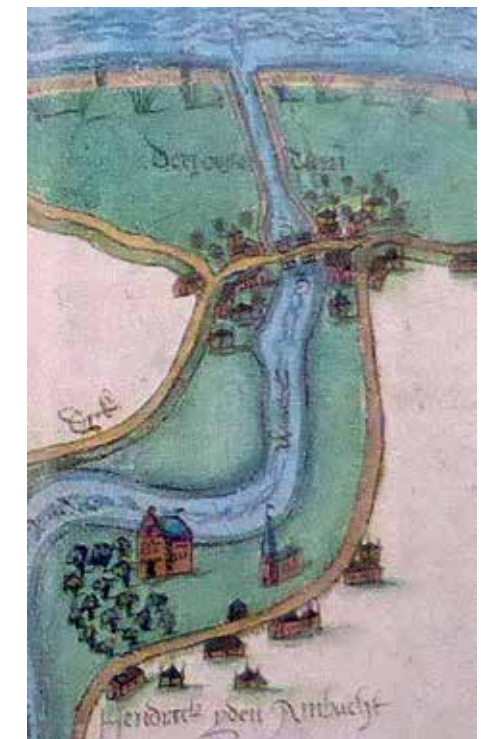
Om de grens tussen beide dorpen – of beter gezegd ambachtsheerlijkheden – te vinden, moeten we verder teruggaan in de tijd. Ik neem u mee langs de oude en nieuwe gemeentelijke grenzen van Hendrik-Ido-Ambacht. Zo komen we verrassende

besluiten en erg bekende feiten op het spoor. Centraal in dit verhaal staan vier dorpsbewoners om te laten zien wat de herindeling van de Zwijndrechtse Waard in 1832 voor hen betekende. De Oostendam komt op deze manier vanzelf ook aan bod.

Tegengestelde visies

Dat de heer Horsman in 1983 over de Oostendam schreef, had een voorgeschiedenis. Een jaar daarvoor, net na de oprichting van het Historisch Genootschap Hendrik-Ido-Ambacht, had hij zijn korte visie over de Oostendam op papier gezet.² Hij vertegenwoordigde daarin de Ambachtse visie: de Oostendam was geheel of gedeeltelijk Ambachts grondgebied geweest.

Afb. 1. De twee kernen 'Dorp' en 'Oostendam' op de kaart van Matthijs Jansz. de Been van Weena uit 1615 'De Merwede vanaf Dordrecht tot de Bolnessersluis', [NA, 4.VTH, inv. nr. 820].

Uit Ridderkerk kwam in 1982 meteen een reactie: zonder echte bewijzen blijft de Ridderkerkse visie van kracht: de Oostendam heeft altijd al tot het grondgebied van Ridderkerk behoord.

In zijn tweede artikel liet de heer Horsman zien hoe hij zijn onderzoek had aangepakt en welke bronnen hij daarvoor had geraadpleegd. Het onderzoek leverde echter geen bewijzen op. Wel had hij in diverse 18e-eeuwse bronnen aanwijzingen gevonden, dat de Oostendam geheel of gedeeltelijk tot Hendrik-Ido-Ambacht had behoord. Maar het was niet overtuigend genoeg. Vandaar dat hij die eerder genoemde wens uitsprak.

Negen jaar later (in 1992) wijdde de heer J. van der Es van de Stichting Oud Ridderkerk een groot artikel aan de Oostendam als reactie op het tweede artikel van de heer Horsman.³ Zijn onderzoek was duidelijk op een andere manier en met andere bronnen gedaan. Zijn argumentatie berustte op interpretatie van oude bronnen en/of literatuur van historici over die oude bronnen. Hij toonde zich een zeer uitgesproken pleitbezorger voor de visie dat de Oostendam altijd al (zeker vanaf het jaar 1332) tot het Ridderkerkse grondgebied had behoord.

Helaas voor de heer Horsman had hij in de jaren dat zijn artikelen tot stand kwamen niet de beschikking over een digitaal bestand gevuld met duizenden Ambachtse akten dat gemakkelijk te raadplegen was. Nu is dat er wel: het heet Cardbox.⁴ Ger van der Straaten is jaren geleden al begonnen om dit digitale bestand te vullen en is daar nu nog steeds met een werkgroep mee bezig. Mede dankzij Cardbox kon ik in betrekkelijk korte tijd de bewijzen voor de Ambachtse visie vinden.

1795 - 1801 1797	Bataafse Revolutie dorpen en steden worden voortaan gemeenten genoemd
1801 - 1805 1805 - 1806	Staatsbewind raadspensionaris R. J. Schimmelpenninck
1806 - 1810	Koninkrijk Holland onder Lodewijk Napoleon
1810 - 1813 1812 1813	Nederland is een provincie van Frankrijk Invoering Burgerlijke Stand Terugkeer van koning Willem I
1-10-1832	invoering Kadaster

Afb. 2.

Waarom 1832

De twee andere bronnen die ik gebruikte bij mijn onderzoek waren het Kadaster en de Burgerlijke Stand (BS). Twee instellingen die twee eeuwen geleden in het leven werden geroepen.

Onder invloed van de ideeën van de Franse revolutie werden er tussen 1795 en 1832 diverse wetten van kracht die het bestuur van ons land, onze steden en dorpen voorgoed zouden veranderen. Sinds 1812 gaan we onze pasgeborenen aangeven op het gemeentehuis die daarmee in de gemeentelijke administratie (Burgerlijke Stand) ingeschreven worden. Vóór 1812 werden de baby's – door ze te laten dopen – alleen geregistreerd in het doopboek van de kerk. Er worden nog steeds baby's gedoopt in de kerk en daar als gedoopt geregistreerd, maar dat geldt sinds 1812 niet meer als *geboortebewijs*.

Hetzelfde principe geldt ook bij huwelijken (sinds 1795) en bij overlijden (sinds 1806). In het trouwboek van de Hervormde Kerk van Hendrik-Ido-Am-bacht is het ingaan van de nieuwe wet – op 3 juni 1795 – bij afb. 3 nog na te lezen.⁵

Men streefde voortaan naar een scheiding tussen kerk en staat. In afb. 4 is een voorbeeld van de eeuwen-

'[...] dat de aantekeningen en het afkondigen der huwelijkse geboden als mede de voltrekking van het huwelijk geschieden zal bij de Burgerlijke regering, wetende dat het iemand zal vrijstaan om ook zijn huwelijkse geboden in de kerk te laten afkondigen en daar te trouwen, nadat gebleken is dat de proclamatie en echtverbintenis voor het Gerecht geschied is. Hetwelk met 3 juni 1795 hier zijn aanvang nemen zal.'

Afb. 3.

Kanselafkondigingen

In onze kerken is er een vast moment waarin mededelingen van kerkelijke aard worden voorgelezen. Vroeger – in de 16e eeuw – kende men dit verschijnsel ook. Alleen maakte het toen niet uit of het kerkelijke zaken (bijv. de aankondiging van een huwelijk) betrof of wereldlijke zaken. Zo vond men het toen heel normaal dat wanneer er een huis of stukken land verkocht zouden gaan worden dat er ook een aantal weken na elkaar deze voorgenomen verkoop van de kansel werd medegedeeld, zodat er in die periode bezwaren ingediend konden worden. Na deze afkondigingen kon de verkoop afgehandeld worden voor schout en heemraden. [Cardbox]

Afb. 4.

lange verstrengeling van kerk en staat te lezen.

Op 1 oktober 1832 ging een ander groots opgezet project van start: het Kadaster. Het moest een beter systeem worden om de belasting op het gebruik van de grond te kunnen heffen.

Om versnippering van gemeentegrond tegen te gaan, paste men een soort ruilverkaveling toe in de Zwijndrechtse Waard. Weg met al die verschillende volgerlanden, hoofdlanden en gemeenelanden. Aan iedere gemeente binnen de Waard werd een aaneengesloten grondgebied voorgesteld en dat betekende voor de Zwijndrechtse Waard met zijn volgerlanden nogal wat gemeentelijke verschuivingen. In zijn tweede artikel beschreef de heer Horsman dit proces dat geleid heeft tot de voorgestelde gemeentelijke grenswijzigingen.

Vanaf 1812 gingen dus speciaal aangestelde landmeters aan de slag om per gemeente registers aan te leggen waarin het grondgebruik per persoon genoteerd werd. Ieder stuk land, ieder huis, schuurtje of watertje kreeg een uniek nummer, een kadastraal nummer. Daarnaast werden er kaarten gemaakt, waarop de nummers van de percelen, huizen, etc. (uit de registers) te lezen waren. Het zijn met name deze eerste kadastrale kaarten die zo waardevol zijn. Voor Hendrik-Ido-Ambacht is dit de eerste keer dat het grondgebied en zijn bebouwing zo minutieus in kaart is gebracht.⁶ Afbeelding 1 uit 1615 laat zien dat ons dorp wel op oudere kaarten voorkwam, maar daarop heel globaal werd weergegeven. Alleen de belangrijkste zaken kwamen erop voor.

Vóór de Franse tijd hief men natuurlijk ook belasting op eigendommen. De basis van de oude belastingheffing was gebaseerd op schatting van de waarde van het eigendom en werd niet overal op dezelfde manier gedaan. Nu brak men met die oude manier van belastingheffing en zette een nieuw systeem op dat in het hele land op dezelfde manier zou gaan gelden.

Bij het opnieuw meten hoorden ook nieuwe maten: bunder, vierkante roede en vierkante el kwamen in de plaats van mergen, roeden en hond. De duim, el en voet waren al verdwenen en vervangen door de meter en het metrieke decimale stelsel. Overal in ons land had een meter nu dezelfde afmeting. Bij de oude maten moest men eerst weten

om bijvoorbeeld welke roede het ging: de Rijnlandse, Amsterdamse, Groningse of Bossche roede, om er een paar te noemen.

Adressen

Voor het Kadaster in 1832 werd ingevoerd, gebruikte men al ruim 25 jaar wijknummers. Dit was ook weer zo'n vernieuwing onder Franse invloed. Sinds november 1806 werden de huizen in Ambacht met een zekere regelmaat aangeduid met een wijknummer, terwijl het vóór 1806 afdoende was om de plaats waar een huis stond te beschrijven met daarbij de vermelding van de burens aan iedere kant. Vanaf 1812 werd in de geboorte- en de overlijdensakten van de Burgerlijke Stand altijd melding gemaakt van het adres.

Traditiegetrouw was men de huisnummering gestart bij de grens met Sandelingen Ambacht zoals dat ook in 1730 was gedaan om een belasting op de gebouwen te heffen.⁷ In de registratie van het Kadaster ging het niet alleen om de huizen maar ook om de grond. Daarom liep de kadastrale route geheel anders en veel ingewikkelder dan de route uit 1730. Om die reden volgen we de grenzen volgens de traditionele route uit 1730.

De grens met Sandelingen Ambacht

Een kleine vijfhonderd jaar lang was het grondgebied van ons dorp onveranderd gebleven (zie afb. 9). Het dankte zijn naam in 1832 aan de drie kernen die samen Hendrik Ido, Oostendam en Schildmanskinderen Ambacht vormden. Daarom kon ik haast niet geloven wat de kadastrale kaart in 1832 liet zien: bijna heel het oude hoofdland van Hendrik Yden (rood) was 'weggegeven' aan Sandelingen Ambacht! Er restte alleen nog het stuk aan de noordzijde van de Dorpsstraat met de kerk, de school en de plek waar ooit Huize Bouquet had gestaan. (afb. 10) Eigenlijk mag het een wonder heten dat ons dorp nog steeds *Hendrik-Ido-Ambacht* heet.

In 1827 had landmeter Wachen alle burgemeesters van de Zwijndrechtse Waard bijeen geroepen⁸ om met elkaar de voorgestelde grenswijzigingen te bespreken en tot een akkoord te komen. Uit zijn verslag voor de gemeente Zwijndrecht blijkt dat het een zware klus was. Hieronder zijn een paar citaten te lezen uit zijn verslag:

'... naar de gemeente van Zwijndrecht, alwaar wij gevonden hebben de Heer Burgemeester van gezegde Gemeente, en die van de Gemeenten Heerjansdam, Hendrik-Ido-Ambacht, Heer Oudelands-ambacht, Kijfhoek, Groote Lindt, Kleine Lindt, Meerderevoort, Rijsoord, Sandelingen Ambacht en Strevelshoek, uitmakende de Zwijndrechtschen Waard, te zamen geroepen en bijeengekomen, ten einde in dezelve wederzijdsch bijzijn, de grensscheidingen, op te nemen van het grondgebied van alle deze Gemeenten.'

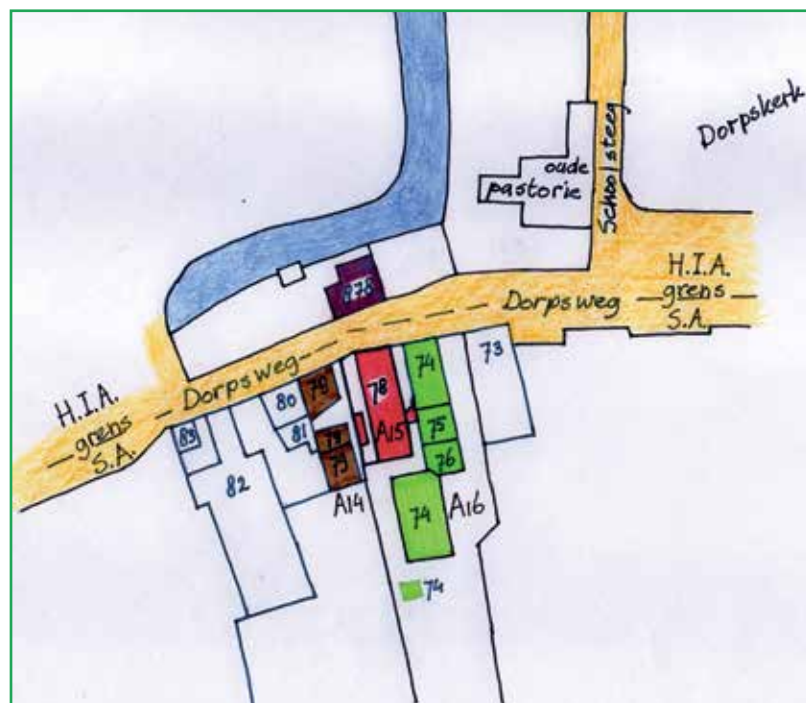
'... te trachten omtrent eene meer regelmatige afdeeling van het Grondgebied hunner Gemeenten met elkander over een te komen.'

'Edoch het is ons niet mogen gelukken daaromtrent de onderscheidene gevoelens te vereenigen.'

Afb. 5. Citaten uit het verslag van de landmeter.

Onze burgemeester in deze periode was Dirk Willem Nibbelink. Hij plaatste zijn handtekening onder de voorgestelde grenzen, ondanks dat hij er waarschijnlijk niet mee akkoord ging. (zie ook afb. 13) Maar de regeling was: eerst tekenen, daarna een protest indienen bij de koning. En dat allemaal in de hoop dat het een en ander nog teruggedraaid zou kunnen worden.

Afb.6. Tekening van de Dorpsweg (Dorpsstraat) als grens tussen Hendrik-Ido-Ambacht en Sandelingen Ambacht. (W.d.Gr-V).

Helaas is het Proces Verbaal en verslag voor de gemeenten Sandelingen Ambacht en Hendrik-Ido, Oostendam en Schildmanskinderen Ambacht niet bewaard gebleven. De brand van 13-7-1858 in het Ambachtse 'regthuis' heeft er voor gezorgd dat ons exemplaar verbrand is. Hoewel Sandelingen Ambacht nog wel een gemeentearchief (1817-1853)⁹ heeft, is daarin de brief met het Proces Verbaal uit 1827 niet gevonden. Uit die tijd zijn alleen wat jaarrekeningen bewaard gebleven. Het meest in het oog springende bewijs voor deze grenswijziging wordt gevormd door de kadastrale kaarten van beide gemeenten. Afbeelding 10 laat dat (digitaal ingekleurd door Henk Schreuders) zien.

De eigendommen die aan de zuidzijde van de Dorpsstraat stonden, zijn daarom beschreven in de registers van Sandelingen Ambacht en de eigendommen die aan de noordzijde van de Dorpsstraat stonden, zijn beschreven in de registers van Hendrik-Ido, Oostendam en Schildmanskinderen Ambacht.

Op de tekening (afb. 6) van de Dorpsstraat – samengesteld m.b.v. twee kadastrale kaarten – zijn de kadastrale nummers en de wijknummers ingevuld, nadat eerst gezocht was naar de overeenkomstige huizen, hun eigenaren (Kadaster en Cardbox) en hun bewoners (BS).

Uitgelicht bij deze eerste grens is: ❶

Stoffel Drinkwaard

Op 7-8-1804 kocht Cornelis Drinkwaard uit Oud-Alblas een huis, schuurtje, ashuis (allemaal rood) en erf dat geschikt gemaakt was tot een broodbakkerij, staande en gelegen te Hendrik-Ido-Ambacht. Buurman aan de oostkant was Pieter Labrijn, timmerman, met zijn huizen (groen) [is nu Den Brommert]. Buurman aan de westkant was Bastiaan Nugteren met zijn huizen (bruin). Cornelis betaalde 1200 gld. voor het onroerende deel en 300 gld. voor de vaste en losse gereedschappen tot de bakkerij behorende, tezamen 1500 gld.

Waarschijnlijk is Stoffel, zijn 26-jarige jongste zoon, meteen al vanaf de aankoop gaan werken in deze bakkerij in Hendrik-Ido-Ambacht. We horen voor het eerst van hem in 1807. Stoffel is dan Ambachter en verwickeld geraakt in een rechtszaak met Dirk Kroon. Hij woont, werkt en leeft in Hendrik-Ido-Ambacht. In de kerk, die schuin tegenover de bakkerij staat, laat hij zijn kinderen dopen.¹⁰ Op 9-6-1812 verkoopt vader Cornelis aan zoon Christoffel het huis met de bakkerij, schuurtje (rood) en erf, dat dan het wijknummer A15 heeft. De burens zijn dezelfde als in 1804, zij het dat Pieter Labrijn inmiddels is overleden en zijn erfgenamen eigenaar zijn van Pieters huizen (met wijknummer A16).

Tussen 1811 en 1817 koopt Stoffel diverse stukken land en de oude hoeve De Rossenburg in Sandelingen Ambacht.

Op 3-9-1819 overlijdt zijn eerste vrouw, Barbera Drinkwaard, in huis A15 en een jaar later houdt Stoffel een veiling vanuit zijn huis. Er kan nu een boedelverdeling plaatsvinden. In de beschrijving worden ook zijn onroerende goederen opgenoemd: zijn huis A15, een nieuwe schuur [paars] tegenover zijn huis (aan de noordkant van de Dorpsstraat, zie afb. 6), de Rossenburg met boomgaard en diverse stukken land. Misschien is de nieuwe schuur in of na 1814 gebouwd. In dat jaar heeft Stoffel nml. de strook grond langs de 'gracht' gepacht in een eeuwigdurende pacht van Gijsbert Groenhout. Zijn eigen huis (A15) staat zo ingebouwd dat daar geen plaats is voor een schuur van dat formaat.

Met zijn tweede vrouw, Jannigje de Ruiter, krijgt hij nog meer kinderen. De oudsten worden geboren (vòòr 1832) in Hendrik-Ido-Ambacht in huis A15 en de jongsten (na 1832) in huis 27 in Sandelingen Ambacht.

Het vreemde was natuurlijk dat vanaf 1832 zijn huis en nieuwe schuur niet meer in één gemeente stonden. De schuur hield het Ambachtse kadastrale nummer 878 en het huis kreeg het kadastrale nummer 78 van Sandelingen Ambacht.

Op 14-11-1859 overlijdt Stoffel op 81-jarige leeftijd in huis A46 in Hendrik-Ido-Ambacht. Weer terug in Ambacht, maar dan in een ander huis? Wel terug, maar het is nog steeds het huis waarin hij zijn Ambachtse leven begonnen was. Voor deze

Johanna v.d. Velde	A1	k.nr.100
Cornelis Bol	A4	k.nr. 96
Cornelis Kamerling	A9	k.nr. 94
Neeltje de Zeeuw	A10	k.nr. 93
Neeltje de Zeeuw	A11	k.nr. 92
Neeltje de Zeeuw	A12	k.nr. 89
Erven J.C. Butner	A13	k.nr. 80
Erven J.C. Butner	A13	k.nr. 81
Maria Plaizier	A14	k.nr. 79
Stoffel Drinkwaard	A15	k.nr. 78
Aart Labrijn	A16	k.nr. 74
Aart Labrijn	A16	k.nr. 75
Aart Labrijn	A16	k.nr. 76
Leentje Snaauw	A17	k.nr. 73
Willem Nugteren	A23	k.nr. 35
Joris Kievit	A24	k.nr. 34

Afb. 7. Huiseigenaren aan de zuidzijde van de Dorpsweg / Dorpsstraat tot aan de Ambachtse Steeg (nu Reeweg) met wijknummer (van voor 1832) en kadastrnummer (van na 1832).

laatste verandering had een nieuwe gemeentelijke herindeling in 1855 gezorgd.

Stoffel was in 1832 niet de enige eigenaar die van 'gemeente wisselde' zonder te verhuizen.

In afb. 7 staat een opsomming van de andere huiseigenaren, beginnend vanaf de oude grens met Sandelingen Ambacht (zie afb. 9) tot aan de Ambachtse Steeg (nu Reeweg). Het valt u vast op dat de volgorde van de huisnummers anders is dan wij gewend zijn. De traditionele manier van nummeren hield in dat de Dorpsstraat in één keer genummerd werd, afwisselend aan beide zijden van de straat. Deze manier van nummeren werd vandoors in de hele A-wijk toegepast, zoals u later ook nog wel zult merken. Vanaf de Ambachtse Steeg (nu Reeweg) volgen we de Dorpsstraat richting de Heul, dan over de Kerkstraat richting de Oostendam.

De grens met Ridderkerk

De wijknummering op de Kerkstraat pakken we weer op bij de Kastanjehoeve met A44, aan de rechter kant van de weg. (afb. 8)

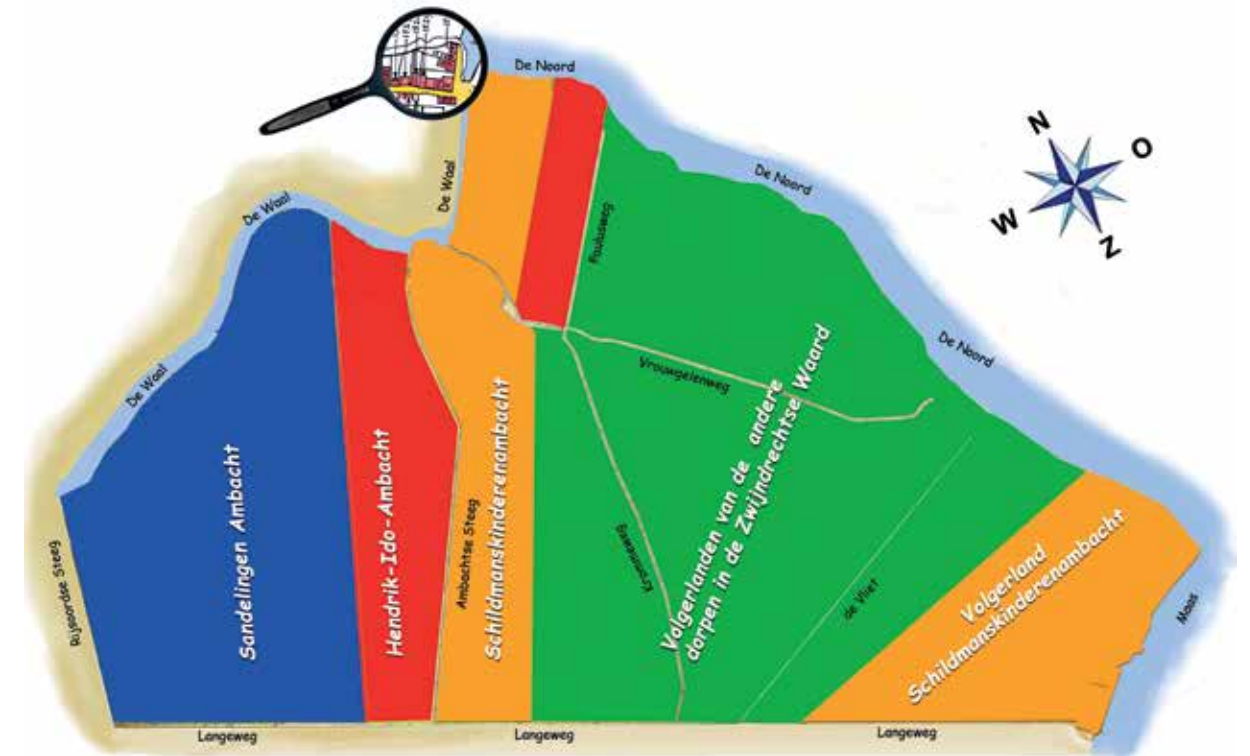
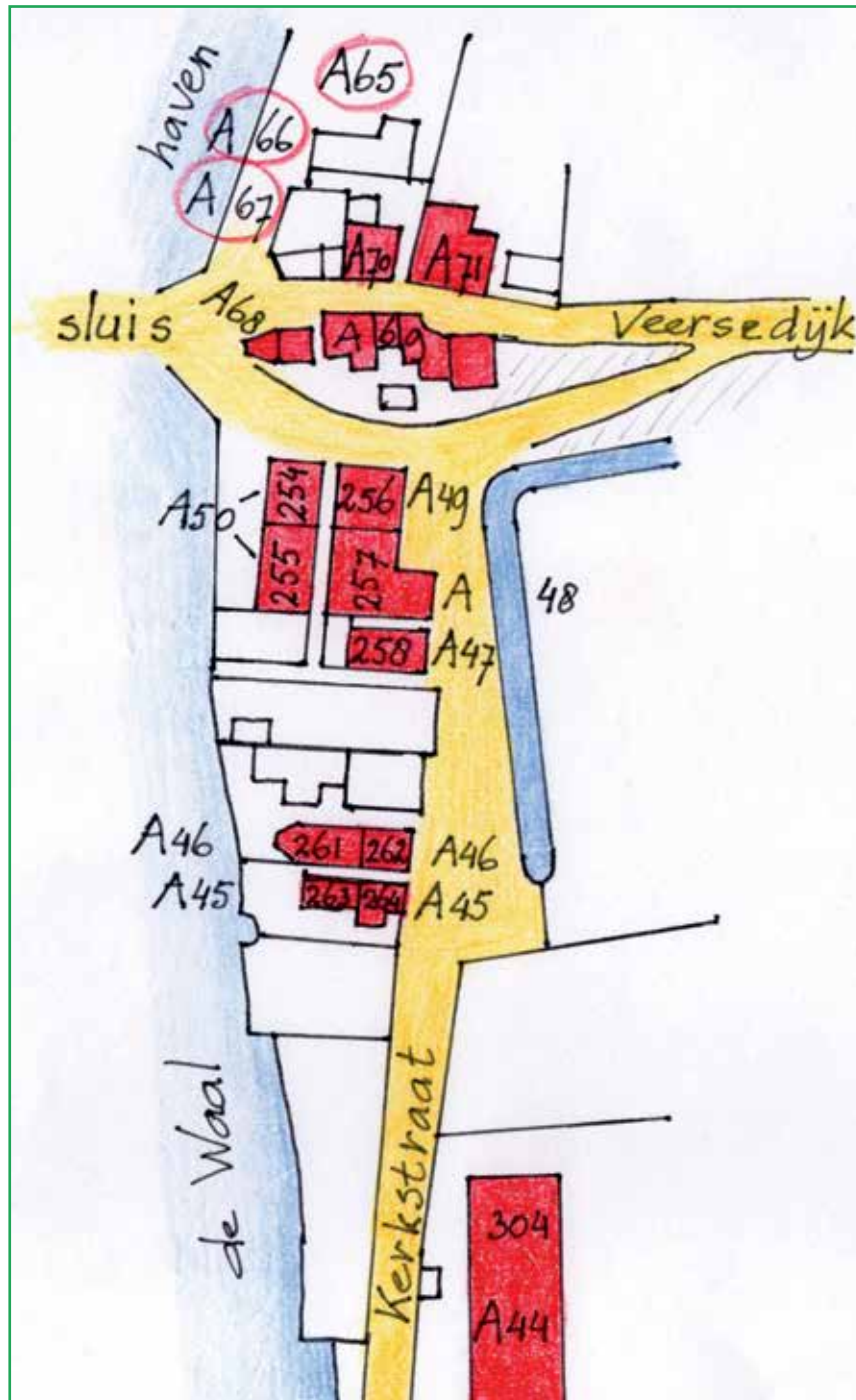
De huizen A45 t/m A50 liggen allemaal links van de weg. Omdat de oorspronkelijke kaart zo slecht leesbaar is, is niet met zekerheid te zeggen hoe de huizen A 65, 66 en 67 precies getekend en ingekleurd moeten worden. Daarom staan de wijknummers (met cirkels) naast de vermoedelijke

huizen. Zeker is dat deze drie huizen aan de Havenkade staan aan de Ambachtse kant.

In afb. 11 is op een tekening uit het Proces Verbaal van Ridderkerk de grens te zien die de heer Horsman al beschreef in zijn tweede artikel.¹¹ Dit Proces Verbaal is in Ridderkerk wel bewaard gebleven. De handtekening van onze burgemeester D. W. Nibbelink en de aantekening van zijn protest (afb. 13) komen uit hetzelfde dossier. Alleen al het

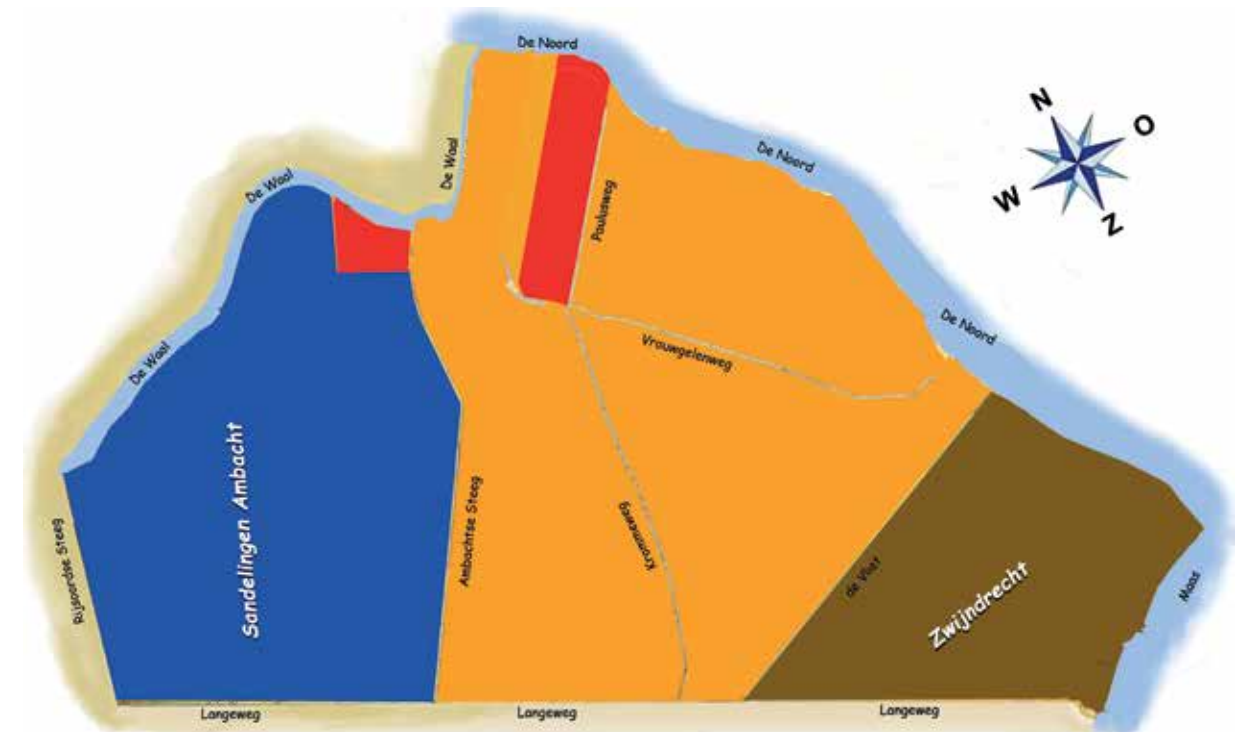
gegeven dat burgemeester Nibbelink de koning zal schrijven omdat hij het niet eens is met de voorgestelde grens met Ridderkerk is betekenisvol. Als alles bij het oude zou zijn gebleven, zou hij niet hoeven te protesteren. Ook al staat er niets over de oude situatie in het redelijk dikke verbaal, dan is dit protest een teken dat ten minste een deel van de Oostendam tot het grondgebied van Hendrik-Ido-Ambacht moet hebben behoord.

Afb. 8.
Tekening naar een deel van de kadastrale kaart van Hendrik-Ido-Ambacht, sectie B, blad 1: bij de sluis aan de Oostendam, met daarbij de wijksnummers. (W.d.Gr-V).

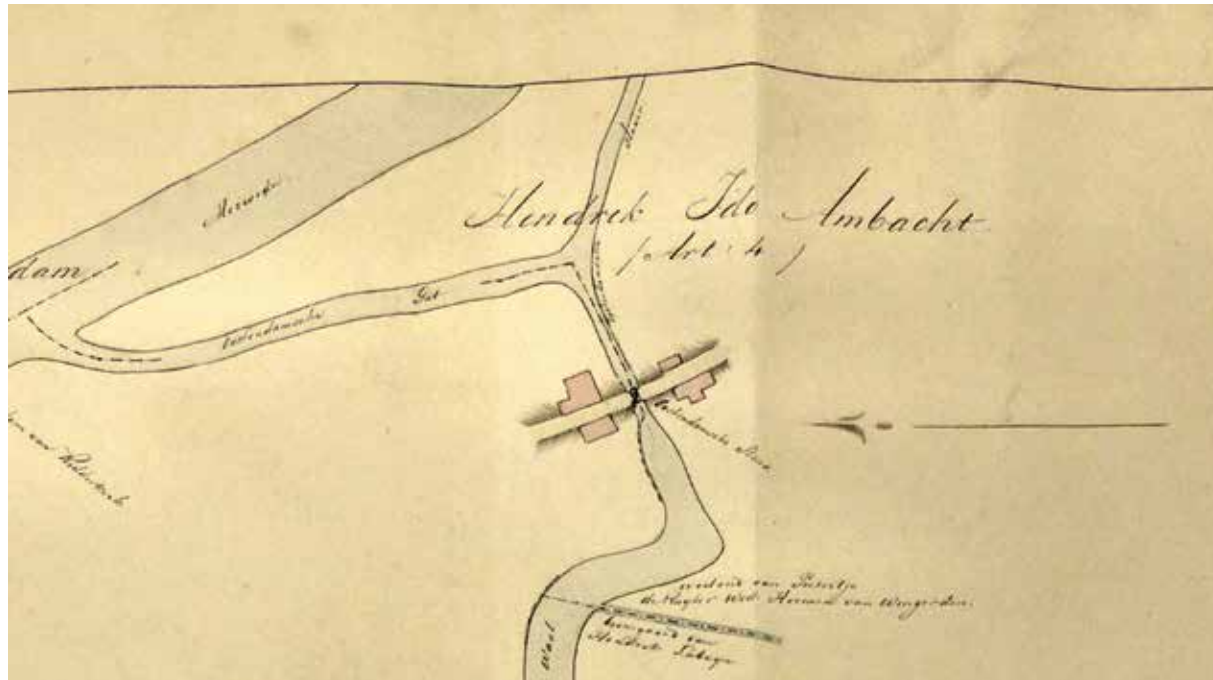

Afb. 9. Hendrik-Ido, Oostendam en Schildmanskinderenambacht vòòr 1832 (rood en oranje).

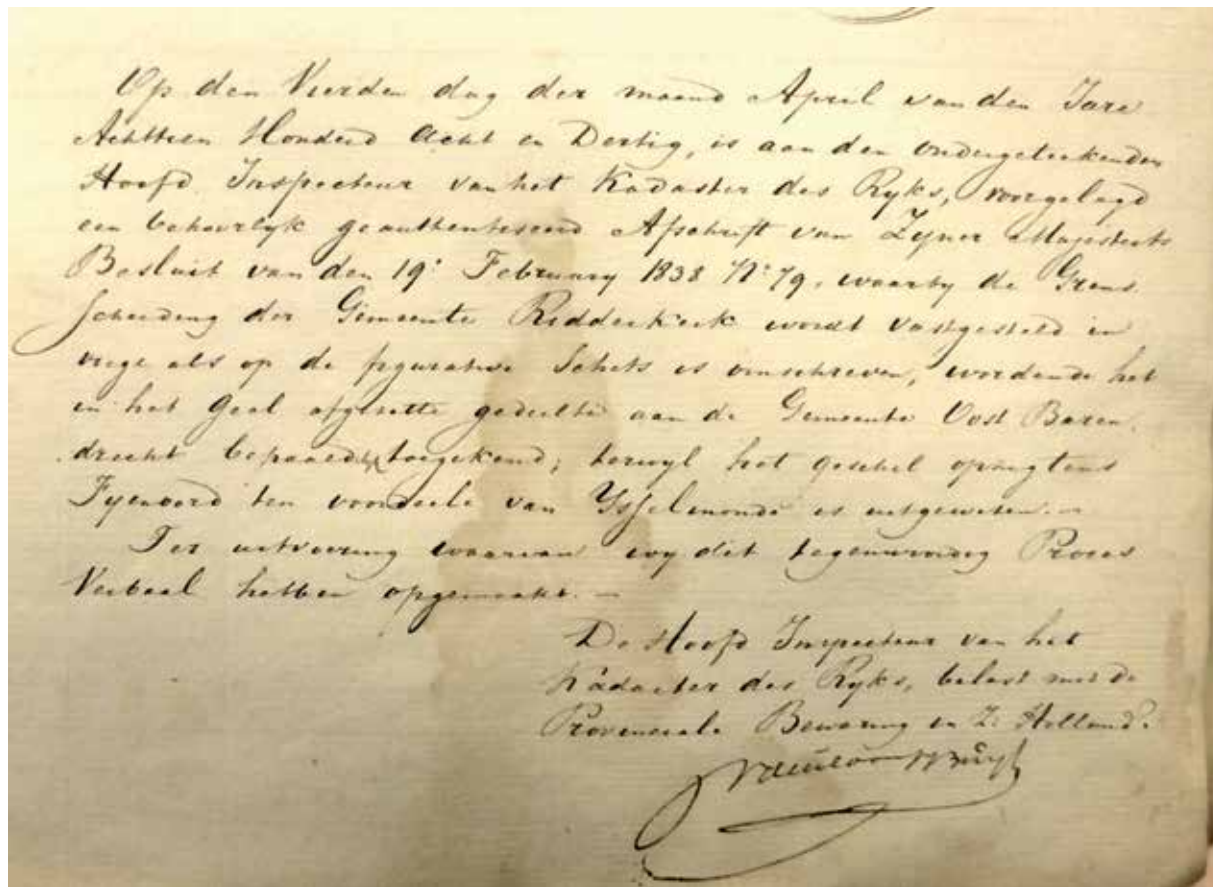
Dankzij Henk Schreuders, archiefmedewerker van ons genootschap, zijn in alle getoonde overzichten van de Zwijndrechtse Waard 6 bladen van de kadastrale kaart van drie gemeenten samengevoegd tot één overzichtelijk geheel. Ook de inkleuringen zijn van zijn hand.

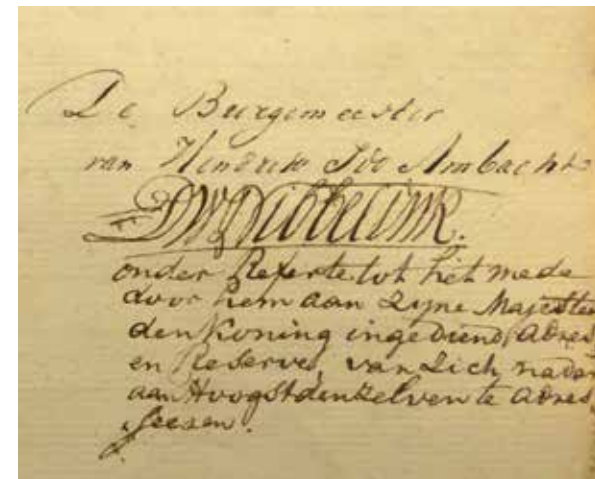
Afb. 10. Hendrik-Ido-Ambacht (rood en oranje) tussen 1832-1855.

Afb. 11. Figuratieve schets van de voorgestelde grens tussen Ridderkerk en Hendrik-Ido-Ambacht, vanaf de Merwede (Noord), door de sluis, tot de grens met Sandelingen Ambacht.

Afb. 12. De voorgestelde grenzen van Ridderkerk zijn per 19-2-1838 bij Koninklijk Besluit vastgesteld. Op 4-4-1838 krijgt de hoofdinspecteur van het Kadaster daar melding van. Deze brief maakt onderdeel uit van het Proces Verbaal van Ridderkerk.

Afb. 13. Protest van burgemeester D.W. Nibbelink.

Op de Oostendam

In afb. 14 en afb. 8 valt op dat we in de wijkenummering van ons dorp een aantal wijkenummers missen: de nummers A51 t/m A64. Dat zijn veertien huizen om precies te zijn.

De ‘vermiste’ veertien huizen komen wel voor in de geboorte- en overlijdensakten van de BS van Hendrik-Ido-Ambacht (1812-1832), maar niet in het Kadaster van Hendrik-Ido-Ambacht (na 1832).

Deze veertien huizen kunnen dan alleen maar aan de Oostendam hebben gestaan.

Daarom laat afb. 15 een lijst zien met huiseigenaren aan de Kerkstraat en bij de Havenkade met wijk- en kadastrumnummers van de gemeente Hendrik-Ido-Ambacht. (1812-1832-1839).

Afb. 14. Huiseigenaren aan de Kerkstraat en bij de Havenkade met wijk- en kadastrumnummers van de gemeente Hendrik-Ido-Ambacht. (1812-1832-1839).

Pieter van der Geer	A44	k.nr. 304
Cornelis Gouw	A45	k.nr. 264
Cornelis Gouw	A45	k.nr. 263
Huig Nouwen	A46	k.nr. 262
Huig Nouwen	A46	k.nr. 261
(Gerrit) Jan Nijman	A47	k.nr. 258
Jacob de Jong	A48	k.nr. 257
Jacob de Jong	A49	k.nr. 256
Aaltje Korporaal	A50	k.nr. 255
Aaltje Korporaal	A50	k.nr. 254
????		
Johannes de Roos	A65	k.nr. 4
Lydias Westdijk	A66	k.nr. 5
Lydias Westdijk	A67	k.nr. 6
Lydias Westdijk	A67?	k.nr. 7
Hendrik v.d. Stel	A68	k.nr. 253
Leentje Snaauw	A69	k.nr. 252
Leentje Snaauw	A69	k.nr. 251
Leentje Snaauw	A69	k.nr. 250

naren aan de Oostendam, volgens het Ridderkerkse kadaster. In totaal staan er zestien huizen. Qua hoeveelheid passen de ‘vermiste’ veertien Ambachtse wijknummers in deze zestien mogelijkheden. Een eerste vergelijking tussen Ambachtse wijknummers en Ridderkerkse kadastrumnummers leverde een magere oogst op: alleen de namen van Simon Leenheer (A58), Gerrit Bijl (A62) en Hendrik van der Stel (A63) kwamen overeen.

Afb. 15. Huiseigenaren op de Oostendam volgens de kadastrale kaart van Ridderkerk van 1832.

Binnendijks richting Pruimendijk:

Leentje Snaauw	k.nr. 1515
Schuur, erf Huibert Dorsman	k.nr. 1516
Arie Engelvaart	k.nr. 1517
Arie Engelvaart	k.nr. 1518

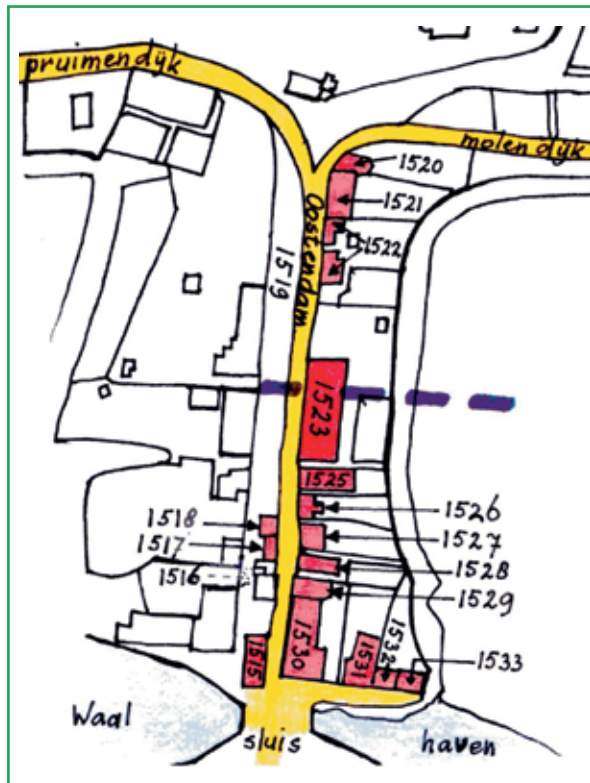
Buitendijks richting de sluis:

Adriaantje Roelen	k.nr. 1520
Gerrit Wildeman	k.nr. 1521
Jan van Gemer(d)en	k.nr. 1522
Hendrik van der Vorm	k.nr. 1523
Leentje Snaauw	k.nr. 1525
Erven Simon Leenheer	k.nr. 1526
Pieter Lagendijk	k.nr. 1527
Paulus Landsmeer	k.nr. 1528
Huibert Dorsman	k.nr. 1529
Gerrit Bijl	k.nr. 1530
Hendrik van der Stel	k.nr. 1531
Gerrit Bijl	k.nr. 1532
Gerrit Bijl	k.nr. 1533

Waarschijnlijk werden de meeste van deze veertien huizen verhuurd. Huurders komen wel voor in de BS en daarom ook in de wijknummers, maar huurders komen niet voor in het Kadaster.

Door iedere in 1832 genoemde ‘Ridderkerkse’ eigenaar op te zoeken in de oude bronnen van Hendrik-Ido-Ambacht moet er tevoorschijn komen of deze huizen in ons dorp zijn aangekocht of niet. En daarmee “onder onze jurisdictie” vielen, zoals ze dat vroeger zeiden.

De akten voor het gerecht van ons dorp die aan- en verkopen beschrijven, zijn te vinden in de boeken¹² die sinds augustus 1594 bewaard zijn gebleven en in samenvatting in Cardbox te vinden zijn.

Afb. 16. Tekening naar een deel van sectie C4 van de kadastrale kaart van Ridderkerk, met de huizen aan de Oostendam. (W.d.Gr-V).

De zoektocht leverde per huis het volgende resultaat op:

A51

Op 27-2-1806 wordt Hendrik van der Hof, sluiswachter van de Zwijndrechtse Waard, gedwongen zijn nieuw gebouwde huis bij de sluis (sinds 24-3-1789) te verkopen.¹³ Gijsbert Groenhout koopt het. *Leentje Snaauw*, weduwe van Klaas de Koning, is sinds 1819 als erfgenaam van Gijsbert Groenhout, eigenares van dit huis. Zij verhuurt het aan schippers en arbeiders.

A52

Er is geen verkoop van dit huis gevonden. Wel weten we uit de BS van ons dorp dat in dit huis het echtpaar Jan Pietersz. Kroos en Maaike Wens(ch) woonde. Na hun overlijden in respectievelijk 1821 en 1830 zijn er tot 1833 geen verdere gegevens over dit huis gevonden. Of ging Huibert Dorsman het gebruiken als schuur? (zie k.nr. 1516 onder Ridderkerk)

A53

Op 13-7-1827 verkoopt Henricus Jan Coert, chirurgijn en vroedmeester te Hendrik-Ido-Ambacht,¹⁴ aan *Arie Engelvaart*, winkelier, een huis en erf binnendijks bij de Oostendam, getekend A53, aan de ene zijde ligt het dijkerf van Gerrit Bijl, aan de andere zijde het dijkerf van Huibert Dorsman.

A54

Hermen Jansz. van Wingerden heeft op 22-5-1817 in zijn testament laten vastleggen dat hij aan zijn neef Arij Bastiaansz. van Wingerden legateert (nalaat) o.a. alle huizen, schuren en erven gelegen aan de Oostendam onder Hendrik-Ido-Ambacht, getekend A54 en A55, maar het vruchtgebruik zal zijn voor zijn vrouw, Pietertje de Ruijter.¹⁵

Hermen Jansz. van Wingerden is op 12-2-1826 in dit huis op 82-jarige leeftijd overleden. Meestal werd dit huis verhuurd aan anderen. Geen verkoop gevonden aan Arie Engelvaart.

A55

Zie het testament bij het vorige huis. Arie Bastiaansz. van Wingerden en Maaike van 't Zelfde hebben inderdaad in dit huis gewoond (1819). Later verhuurde Hermen dit huis (mede) aan Arie Plaisier en Neeltje van Wingerden (1825-1832).

A56

Op 3-11-1815 verkoopt Neeltje Visser,¹⁶ bouwster, weduwe van Arij Teunisz. Stehouwer, uit Hendrik-Ido-Ambacht, aan *Hendrik van der Vorm*, vlasboer in Hendrik-Ido-Ambacht, een huis met schuur, zwingelkeet, drooghuis en erf, getekend A56, aan de Oostendam, gedeeltelijk onder Hendrik-Ido-Ambacht en gedeeltelijk onder Ridderkerk, aan de ene kant [oost] Gijsbert Groenhout en aan de andere kant [west] Johannes Janse.

A57

Op 27-3-1799 verkoopt Leendert Stoker¹⁷ zijn nieuwe huis en dijkerf aan Gijsbert Groenhout met aan de westzijde de erven van Adrianus Bom, aan de oostzijde Simon Leenheer, aan de zuidzijde Hermen Jansz. van Wingerden en aan de noordzijde liggen de buitendijkse twaalfroeden. Sinds 1819 is *Leentje Snaauw* eigenaar, als erfgenaam van

Gijsbert Groenhout, vanwege haar man Klaas de Koning. Zij verhuurt het huis aan het echtpaar Arij Veldhuizen en Dingena van 't Zelfde.

A58

Op 27-1-1827 verzoeken de *erfgenamen van Simon Leenheer* om een boedelinventaris (i.v.m. het overlijden van hun grootvader) van een huis en erf, getekend A58¹⁸ buitendijks aan de Oostendam in Hendrik-Ido-Ambacht, door de overledene zelf bewoond geweest, aan de ene kant Annigje van der Aa, weduwe van Cornelis Lagendijk en aan de andere kant Leentje Snaauw. Een van de kleinkinderen heet ook Simon Leenheer.

A59

Op 19-4-1831 verkoopt Aagje van Persie¹⁹ uit naam van haar man, *Pieter Cornelisz. Lagendijk*, arbeider, een huis en erf, getekend A59, aan Johannes Zegersz. Nouwen, schipper, met aan de ene kant Paulus Landsmeer en aan de andere kant Simon Leenheer.

A60

Op 31-3-1826 verkoopt Henricus Jan Coert,²⁰ chirurgijn en vroedmeester te Hendrik-Ido-Ambacht, aan *Paulus Landsmeer*, timmerman te Zwijndrecht, een woonhuis, stal en erf, buitendijks aan de Oostendam onder Hendrik-Ido-Ambacht, getekend A60, met aan de ene kant Huibert Dorsman en aan de andere kant de weduwe van Cornelis Lagendijk.

A61

Op 23-12-1818 verkoopt Arij Vink, rietdekker, aan *Huibert Dorsman*, winkelier,²¹ een huis en erf met de zolder daarboven aan de Oostendam onder Hendrik-Ido-Ambacht, getekend A61, met aan de ene kant Arij van Wingerden en aan de andere kant Hendrik Jan Coert.

A62

Op 30-6-1810 verkoopt Bastiaan van Wingerden aan zijn broer, Hermen Jansz. van Wingerden, een huis²² met schuur en zwingelkeet en erf, getekend A62, staande aan de Oostendam onder Hendrik-Ido-Ambacht, met aan de noordzijde de weduwe van Gerrit de Keizer (Maaike Noordegraaf) en aan de

westzijde Arij Vink en Huibert Dorsman. *Gerrit Bijl* is getrouwd met Jannetje van Wingerden.

A63

Op 27-9-1809 is er een boedelverdeling (volgens testament van 28-9-1808) van een huis en erf, getekend A63, op de havenkant bij de sluis onder Hendrik-Ido-Ambacht [nu 'De oude Haven', eerder 'De Vlaschhandel'], met aan de zuidzijde Bastiaan van Wingerden en aan de noordzijde Cornelis Bol. De weduwe van Gerrit de Keizer, Maaike Noordegraaf, is de erfgename. Zij trouwt voor de 2e keer in 1809 met *Hendrik van der Stel*.²³

A64

Op 31-12-1821 verkoopt Cornelis Bol, metselaar, aan *Gerrit Bijl*, koopman wonend in Hendrik-Ido-Ambacht, een huis²⁴ en erf, bestaande in 3 woningen, getekend A64, staande aan de havenkant bij de Oostendam onder Hendrik-Ido-Ambacht, met aan de zuidzijde Hendrik van der Stel en aan de noordzijde de polder 'Jonkers-Noord'.

Hoewel het niet gelukt is om van ieder binnendijks huis een passend bewijs te vinden, zijn de buitendijkse huizen prima te linken aan de kadastrale nummers uit Ridderkerk. (afb. 17) En daarmee zijn de bewijzen geleverd dat ongeveer de helft van de Oostendam vanouds Ambachts grondgebied is geweest. Het blijft een beetje vreemd dat er binnendijks 5 huizen aan de Oostendam staan getekend en

Afb. 17. koppeling tussen Ridderkerkse kadastrale nummers en Ambachtse wijknummers (zie ook afb. 16).

L. Snaauw	k.nr. 1515	A51
Huibert Dorsman	k.nr. 1516	A52??
A. Engelvaart	k.nr. 1517	A53
A. Engelvaart	k.nr. 1518	A54
??	??	A55
H. van der Vorm	k.nr. 1523	A56
L. Snaauw	k.nr. 1525	A57
Erven S. Leenheer	k.nr. 1526	A58
P. Lagendijk	k.nr. 1527	A59
P. Landsmeer	k.nr. 1528	A60
H. Dorsman	k.nr. 1529	A61
G. Bijl	k.nr. 1530	A62
H. van der Stel	k.nr. 1531	A63
G. Bijl	k.nr. 1532	A64
G. Bijl	k.nr. 1533	A64

het register maar 3 huizen en 1 schuur vermeldt. De wijknummering klopt eigenlijk beter met de kadastrale tekening dan het bijbehorende kadastrale register!

Ook is de route volgens de wijknummering nu duidelijk: Na Aaltje Korporaal (A50) liep men linksaf over de sluis de Oostendam op en noteerde eerst de huizen aan de binnenkant van de dijk (zuid) en bij de grens met Ridderkerk draaide men om en noteerde men aan de buitenkant van de dijk (noord) de andere huizen op de Oostendam, eindigend aan de Havenkade met A64.

Uit het voorgaande is de grens met Ridderkerk niet zo moeilijk meer te raden: bij en dwars door A56. (afb. 16)

Daarom is bij deze grens uitgelicht: ②

Hendrik van der Vorm

Na het overlijden van Hendrik van der Vorm blijkt dat hij behalve deze vlasserij (A56, k.nr. 1523) nog twee vlasserstellingen bezat.²⁵ Hij woonde en stierf niet in dit ‘grens’huis aan de Oostendam, maar aan de Veersedijk in huis A65, op 16-1-1842. Uit de Burgerlijke Stand weten we dat Hendrik zijn huis op de Oostendam verhuurde, waarschijnlijk aan meer dan één gezin tegelijkertijd. Hier onder (afb. 18) zijn de huurders van A56 – veelal arbeiders/arbeiders – te zien tussen 1812-1832:

Arie Beking met gezin	(1812, 1815)
Gijsje van Gog	(1817)
Casper van der Linden met gezin	(1818)
Jan Sparreboom met gezin	(1826, 1828)
Janna van der Hoek	(1826)
Arie Jzn de Jong met gezin	(1827)
Bastiaan Bzn. v. Wingerden met gezin	(1828, 1829, 1830, 1831)
Jan van der Stel met gezin	(1828)
Gerrit de Jong	(1829)
Willem van der Burg met gezin	(1829)

Afb. 18 Bewoners van huis A56.

Teruggaand in de tijd was het spoor van deze boerderij/vlasserij gemakkelijk te vinden, als je eenmaal weet dat een deel van de Oostendam Ambachts grondgebied was. Er moest vooral gelet worden op het feit dat het gebouw half in ons dorp en half in Ridderkerk stond. Bij afb. 19 volgt een

opsomming van de vroegere eigenaren en het jaar van aankoop (uit Cardbox):

Teunis Aertsz. Ruijter	1667
Gerrit Jansz. Staes	1706
door te trouwen met Berber Dircks Opdorp, de weduwe van Teunis Aertsz. Ruijter	
Jan Coenraet Roocool	1736
Willem Ariensz. Bom	1743
Arij teunisz. Stehouwer	1799
Hendrik van der Vorm	1815

Afb. 19. Huiseigenaren van huis A56.

Toen Willem Ariens Bom het huis kocht op 10-9-1743 luidde de omschrijving:

“...het voorste deel van een huis, drooghut en dijkerf, getekend nr. 39,²⁶ staande en gelegen aan de buitenkant van de Zwijndrechtse Zeedijk bij den Oostendam op het verscheijt van de jurisdictie van Ridderkerk onder onze jurisdictie, belend aan de ene zijde de schuur aan het huis vaststaande onder Ridderkerk en aan de andere zijde de erfgenamen van Barbar Claesse...”. Ook bij de andere verkopeningen keerde steeds de aanduiding van het deel in Ridderkerk en het deel ‘onder onze jurisdictie’ terug.

Tegenover deze boerderij/vlasserij heeft aan de binnenkant van de dijk nog een ander ‘grensgeval’ gestaan. In 1832 is van dat huis op de kadastrale kaart niets meer terug te vinden. (zie afb. 16). Zo’n 100 jaar eerder, op 8-5-1734, werd dat betreffende huis in Hendrik-Ido-Ambacht verkocht en de omschrijving luidde toen: “...Bastiaan van Gelder, wonend in Ridderkerk, verkoopt aan Jan Cornelisse van Wingerden, mede wonend in Ridderkerk, een huis met een schuur daar annex, waarvan dit gedeelte [=de schuur] staat op de grond en jurisdictie van Ridderkerk, met het dijkerf waar het huis op staat, gelegen bij de Oostendam, binnendijks onder onze jurisdictie, op de nieuwe belastinglijst [van 1730] getekend nr. 38. Met aan de ene zijde Job Welboorn en de weduwe van Gerrit Pauw en aan de andere zijde ‘t begin van de jurisdictie van Ridderkerk oftewel het huis van de weduwe van Willem de Gelder...”.

Waar de grens op de Dorpsstraat nog over het midden van de weg werd gelegd in een noord-zuid verde-

ling, lag hier de grenslijn ongeveer op het midden van de Oostendam in een oost-west verdeling. In dit geval eigenlijk een heel logische verdeling. Beide dorpen hadden voordeel van de inperking van het water door het leggen van de dam in ca. 1332. Graaf Willem III was toen wel zo vriendelijk geweest om de dam op zijn kosten te laten bouwen, voor het onderhoud van de dam wilde hij blijkbaar niet opdraaien. Door de grens in het midden te leggen, betaalden beide dorpen ieder de helft van de onderhoudskosten.

De oude grens bij de Volgerlanden

We gaan terug over de sluis naar de Veersedijk. De wijknummering gaat met A65 aan de havenkant aan Ambachtse zijde verder richting de Veersedijk, dan linksaf richting Zwijndrecht binnendijks en buitendijks, om bij de Paulusweg te eindigen. Hier lag vòòr 1832 een voorlopige grens, het einde van wijk A. Om bij wijk B te komen moest men eerst een heel eind de Veersedijk uitlopen (zie afb. 9) tot voorbij de Vrouwgelenweg, langs de zogeheten Volgerlanden. Het is algemeen bekend dat de meeste volgerlanden pas vanaf 1832 bij Hendrik-Ido-Ambacht gevoegd werden. Daarom was het een verrassing te merken dat tussen 1812 en 1818 diezelfde volgerlanden al een paar jaren bij Hendrik-Ido-Ambacht behoord hadden. Alsof er al vòòr 1812 uitgewerkte plannen waren voor een herindeling van de Zwijndrechtse Waard! Uit de verzamelde adressen van de geboorte- en overlijdensakten bleek nml. dat er in de periode 1812-1818 ook huisnummers met de codeletters van de volgerlanden (S, M, O, L, K, H) vermeld werden.

Je zou denken dat er nu na 1832 toch helemaal niets meer klopt van de wijknummering: hier, aan de Veersedijk, komen er met de komst van de volgerlanden weer huizen bij in de telling en aan de Dorpsstraat en de Oostendam ‘verdwijnen’ er 16 + 14 huizen = 30 huizen! Een behoorlijke verandering zou je zeggen. Daarom verwachtte ik met ingang van 1833 een vernieuwde wijknummering aan te zullen treffen. Niets is minder waar. Het gemeentebestuur heeft (terecht, bleek later) gewacht met het omnummeren van de huizen, want er was in 1832 nog geen definitief besluit genomen over de voorgestelde veranderingen. Pas toen in 1838 de

veranderingen wettelijk vastgesteld werden (afb. 12), verving men deze oude wijknummering voor een nieuwe. De huizen in de volgerlanden bleven dus gewoon hun oude nummering houden met de codeletters van de volgerlanden tot 1839, net als tussen 1812 en 1818.

Ons dorp – dat al eeuwen een agrarisch dorp was – kreeg er nu nog meer landbouwgrond bij. Tussen de Veersedijk en de Vrouwgelenweg was dat voornamelijk weiland (lichtgroen); tussen de Vrouwgelenweg en de Langeweg wisselden bouwgrond (geel) en weiland (lichtgroen) elkaar af zoals dat in de oude hoofdlanden van Hendrik-Ido en Schildmanskinderenambacht ook het geval was. Hetzelfde gold voor Sandelingen Ambacht. Op de voorkant van dit tijdschrift zijn de verschillende percelen kleursgewijs in de kaart aangegeven. De tuinbouwgronden (lichtbruin) lagen voornamelijk in het volgerland van Schildmanskinderenambacht, het stuk dat we in 1832 kwijt raakten aan Zwijndrecht. Rondom het einde van de Vrouwgelenweg is ook nog wat tuinbouw in Ambacht te herkennen.

Bij deze waaier van volgerlanden denken we onwillekeurig automatisch aan de grote aantallen arbeiders die hun seizoenswerk hadden bij de boeren, de steenfabriek(en), in de vlasverwerking en bij de zoutketen. Slechte werk- en woonomstandigheden gekoppeld aan slecht drinkwater en waarschijnlijk weinig eten maakten hun leven zwaar. Hoe hield je je hoofd boven water?

Uitgelicht bij deze grens is: ③

Steven Asmus (Stephanus Asmis)

Steven komt voor het eerst voor in onze Burgerlijke Stand als hij 33 jaar is. Hij geeft dan de geboorte van zijn zoon Frans aan (6-4-1812): “...erkennende vader van het voorgestelde kind te zijn en hetzelfde te hebben gehad van Pietertje van de Graaf, oud 22 jaar, arbeidster, wonend in het volgerland van Sandelingen Ambacht, geboren in huis getekend S43a, gelegen in het volgerland van Sandelingen Ambacht, gemeente Hendrik Ido Ambacht...”

Zoon Frans wordt niet gedoopt in de Ambachtse Dorpskerk, maar misschien wel in de Zwijndrechtse kerk. Helaas loopt het Zwijndrechtse doopboek niet verder dan januari 1812. Hij leeft slechts 10 weken.

Steven en Pietertje trouwen niet in de periode dat hun zoon leeft, wat ik eigenlijk wel verwacht had. Na het overlijden van Frans trekt Steven weg naar Dubbeldam. Daar woont hij tot 1814, het jaar waarin hij in het huwelijk treedt met Margrieta Cornelia Meijer, weduwe van Fredrick Albertus Heune. Uit hun huwelijkse bijlagen²⁷ komen we zijn achtergrond te weten.

Hoewel geboren in Ulft, canton Gendringen, gemeente Etten, (provincie Gelderland), is Steven gedoopt in de Rooms-katholieke kerk van Gendringen, op 25-6-1778. Zijn ouders, Franciscus Asmis (83 jaar) en Gertrudis Borkes (70 jaar), geven in 1814 schriftelijk toestemming voor zijn huwelijk dat in 's-Gravendeel plaatsvindt. Daar wordt in 1815 ook zijn oudste dochter Geertruij geboren, in huis 185 op de Zuid Voorstraat.

Het gezin verhuist daarna naar Zwijndrecht, waar zij in verschillende huizen zullen wonen: in huis 46 (1817-1820), in huis 88 (1822-1826) en in huis 108 (1828-1829). Zij krijgen in totaal elf kinderen. Vòòr Steven in Zwijndrecht komt wonen, staat hij te boek als klompenmaker, een kleine zelfstandige dus. In Zwijndrecht echter begint hij weer als klompenmakersknecht om vervolgens vanaf 1822 weer een zelfstandige klompenmaker te zijn. Of die vele verhuizingen aangeven dat het steeds beter ging met hem en zijn gezin, weet ik niet. Verrassend genoeg komen we hem aan het einde van zijn leven weer in Hendrik-Ido-Ambacht tegen. Op 16-10-1842 geeft Steven het overlijden aan van zijn vrouw Margrieta (54 jaar). Zij wonen dan in huis A78, niet zo ver van de Paulusweg (richting de Oostendam) aan de dijk.²⁸ In datzelfde huis overlijdt Steven zelf ook anderhalf jaar later, op 22-5-1844. Als klompenmaker en 65 jaar oud.

De grens met Zwijndrecht

Verder lopend over de Veersedijk richting Zwijndrecht komen we aan bij wat vòòr 1832 de Ambachtse wijk met de B-nummers, het volgerland van Schildmanskinderen Ambacht, was. Er stonden hier zoveel huizen naast elkaar langs de dijk dat men hier wel eerst alleen buitendijks de huizen nummerde tot aan het Veerplein en daarna binnendijks.

Zoals bekend raakt Ambacht deze 'taartpunt' in 1832 kwijt aan de gemeente Zwijndrecht. (zie afb. 10

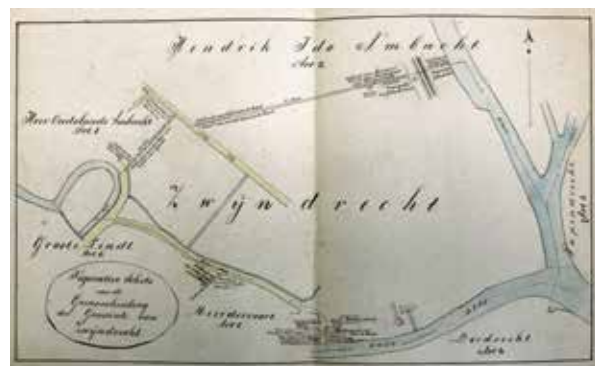
en 24) In Zwijndrecht is – net als in Ridderkerk – het Proces Verbaal betreffende de nieuwe grenzen van Zwijndrecht²⁹ bewaard gebleven. (afb. 20) Hier voltrekt zich dezelfde procedure als in Ridderkerk.

Afb. 20 titelblad Proces Verbaal.

Burgemeester D.W. Nibbelink zet ook hier zijn handtekening onder het verslag en hij mag later een protest indienen.

In ons dorp herinneren diverse straatnamen nog aan de periode dat dit deel bij ons grondgebied hoorde. Deze wijk telde meer huizen dan wijk A en door het wegvallen van wijk B werd het aantal inwoners van het 'nieuwe' Ambacht van na 1832 ongeveer gehalveerd. Het was de wijk waar bekende beroepen als tuinder en arbeider en minder bekende beroepen als commies, schuitenvoerder, zoutzieder, panneboeter, tolgaarder en voerman voorkwamen.

Afb. 21 situatieschets in het Proces Verbaal van Zwijndrecht.

Van oudsher leverde deze wijk ook dorpsbestuurders als schout / burgemeester, schepenen / heemraden. Uitgelicht bij deze grens is: 4

Dirk Willem Nibbelink

Hij werd op 5-3-1757 gedoopt in Dubbeldam, als zoon van de predikant daar. Hij maakte de Franse tijd bewust mee als bestuurder in ons dorp. Eind 1783 of begin 1784 was hij Jan Trouborst opgevolgd als schout en secretaris van Hendrik-Ido-Ambacht en Meerdervoort. Ambachtsvrouw Christina Elisabeth Pompe van Meerdervoort moet hem hebben benoemd. Zij was in die jaren ambachtsvrouw van beide dorpen.

Het jaar 1784 was voor Dirk Willem om meer redenen een gedenkwaardig jaar: hij trad op 27 juni in Dubbeldam in het huwelijk met Adriana van der Star en op 8 maart werd hij toegelaten als notaris³⁰ in ons dorp. Deze wijk met de B-nummers lag zo ver van de Dorpskerk af dat het logisch was dat Dirk Willem en Adriana – net als vele anderen in deze wijk – hun kinderen in de Zwijndrechtse Hervormde kerk lieten dopen, met de vermelding dat zij gemeentelijk onder Hendrik-Ido-Ambacht vielen.

Schout Nibbelink combineerde dus meerdere beroepen. Ondanks alle veranderingen bleef hij ook in de Franse tijd en daarna functioneren in het dorpsbestuur. De naam van zijn functie veranderde een paar keer – maire (1812-1814), president (1815-1817), daarna weer schout (1818-1825), burgemeester (1826-1833) – maar inhoudelijk zal hij waarschijnlijk steeds hetzelfde werk hebben gedaan. Als 70-jarige burgemeester ondertekende hij in 1827 de drie voorstellen om tot andere grenzen te komen in de Zwijndrechtse Waard. Zo kwam hij – door eigen toedoen – in 1833 buiten zijn 'eigen' gemeente te wonen! Dat was misschien wel de reden – samen met zijn leeftijd – dat hij in 1833 stopte met de bestuurlijke functies, die hij overdroeg aan twee van zijn zonen.

Hij moet een vermogend man geweest zijn. Zo was hij eigenaar van de buitenplaats 'Zorglust', liggend aan de (Oude) Maas tegenover Dordrecht (zie afb. 22 en 23), had wat land en nog een ander huis. Maar het opvallendst was zijn aankoop van de ambachtsheerlijkheid Hendrik Iden Ambacht en

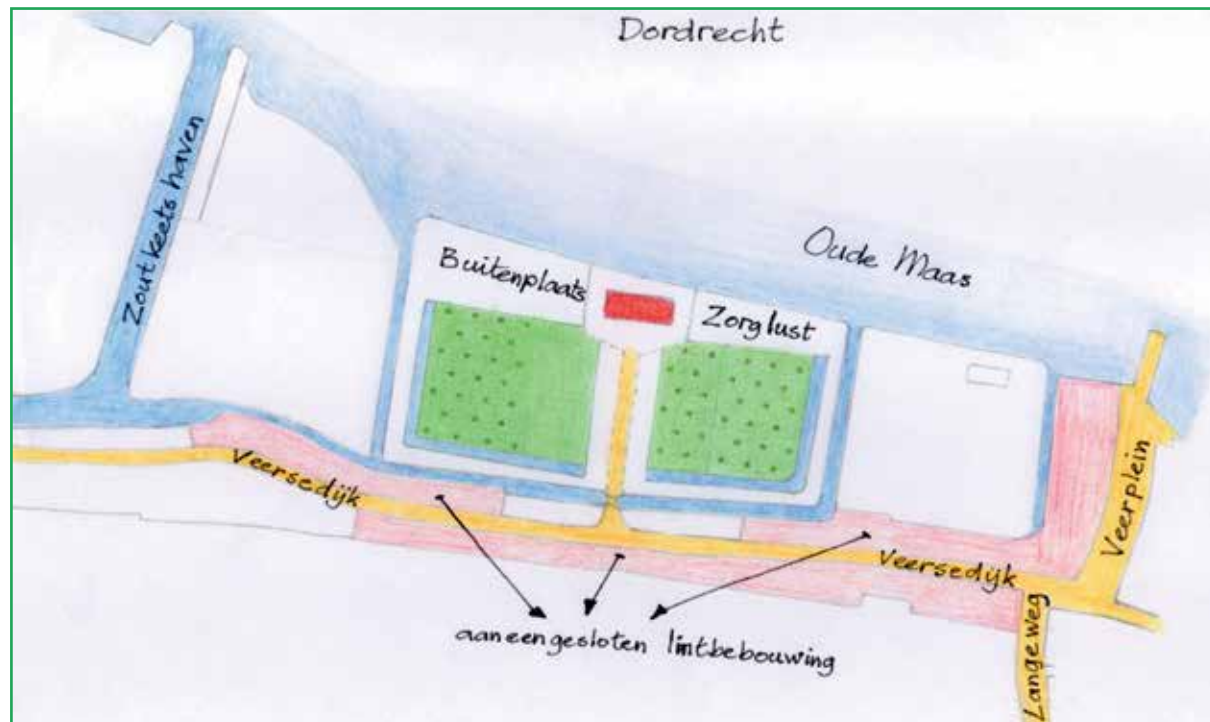
Hendrik Schiltmanskinderen Ambacht in een tijd dat de bestuursvorm van ambachtsheerlijkheden al achterhaald leek. Op 20-8-1805 wordt de overdracht³¹ beschreven voor het gerecht van ons dorp. Het onderhandse koopcontract was al op 23-7-1805 getekend. Blijkbaar was het dus in 1805 nog helemaal niet zeker dat voortaan alle veranderingen onder Franse invloed ook echt zouden blijven bestaan. Bij wet worden in 1848 in Nederland de heerlijke rechten afgeschaft.³² Vanaf die tijd verdwijnen de ambachtsheren en -vrouwen van het toneel. In ons dorp komt er pas in 1851 een einde aan het naast elkaar bestaan van een ambachtsheren en de moderne gemeenteorganisatie.³³

Na Zorglust lopen we verder over de Ringdijk richting het Veerplein en bij de stoep van de Langeweg gaan we rechtsaf naar beneden waar we al snel op het tolhek van de Rijks Domeinen stuiten. Dat nu (na 1832) natuurlijk op Zwijndrechts grondgebied is komen te liggen. Op de kadastrale kaart van Zwijndrecht, sectie A, blad 2, is het tolhek heel goed te herkennen.

We lopen vervolgens de Langeweg verder af tot we na de vliet (zie afb. 10) weer langs Ambachts grondgebied lopen. In die tijd stonden er geen huizen op Ambachts grondgebied langs de Langeweg tussen de Vliet en de Reeweg. Alleen maar landbouwgrond was er te zien. Als we bij de Ambachtse Steeg (nu Reeweg) aankomen, zijn we bij de grens met Sandelingen Ambacht (in 1832). Toch lopen we de Langeweg nog verder uit tot de volgende tol van de Rijks Domeinen, die op de hoek van de Langeweg en de Rijsoordse Steeg staat. Het tolhuis is te vinden op de kadastrale kaart van Sandelingen Ambacht, sectie A, blad 2. Daar slaan we rechtsaf de Rijsoordse Steeg in tot we bij de Waal komen, om voor het laatst rechtsaf te slaan door over de Achterambachtseweg terug te keren bij het startpunt van de wandeling: nml. op de oude grens tussen Sandelingen Ambacht en Hendrik-Ido-Ambacht.

Het laatste stuk van de wandeling hoorde in 1832 natuurlijk nog niet bij ons dorp. Het duurde nog 23 jaar voor Sandelingen Ambacht bij Hendrik-Ido-Ambacht gevoegd zou worden (1855) (afb. 24).

Toen pas had ons dorp de vorm bereikt die het nu nog heeft.

Afb. 22. Tekening naar de kadastrale kaart van Zwijndrecht, Sectie A, blad 2. (W.d.Gr-V.)
Kijkend vanaf de Veersedijk richting Dordrecht over de (Oude) Maas.

Hieronder in afb. 23 is de kijkrichting precies andersom: vanuit Dordrecht over de Maas naar Zwijndrecht. De plaats waar later huize Zorglust met buitenplaats ligt, is goed te herkennen aan de oprijlaan, liggend tussen het Zwijndrechtse veer en de Zoutkeetshaven.

Afb. 23. Detail van de kaart van Dordrecht van J. Blaeu uit 1649 -1653 [collectie RAD 551_40016].

Afb. 24. Hendrik-Ido-Ambacht na 1855 (oranje).

Tot slot

wil ik Elly Benschop bedanken voor haar meedenken en meelesen.

Overigens, heeft u wel eens stil gestaan bij de naam die de Oostendam heeft gekregen? Vergelijken met de naam van de andere dam in de Waal – de Heer-Jans-dam – is Oostendam maar een weinig zeggende naam. Waarom heet de Heerjansdam niet de Westendam in navolging van de Oostendam? Deze laatste vraag is gemakkelijk te beantwoorden:

zowel het dorp als de dam zijn naar Heer Jan genoemd, omdat het dorp en de dam op zijn grondgebied lagen. In de situatie van de Oostendam – weten we nu – lag het wat ingewikkelder. Omdat zowel Ridderkerk als Hendrik-Ido-Ambacht een stukje dam tot hun grondgebied konden rekenen, was een neutrale naam de enige oplossing. Goed beschouwd had de naam ‘Oostendam’ ons eigenlijk al aan het denken moeten zetten over de zeggenschap over de (Oosten)dam!

Afb. 25. Collectie Historisch Genootschap Vanaf de sluis de Oostendam opgekeken. In 1832 stond het eerste huis aan de linkerkant los van de andere vier. Op deze foto is het al een aaneengesloten rij huizen geworden.

Geraadpleegde literatuur:

- * Repertorium Nederlandse gemeenten vanaf 1812, 2e editie, maart 2011 van Ad van der Meer en O. Boonstra
- * De ringdijk van de Zwijndrechtse Waard, 'Deel I: van Noordpolder tot Veerplein' van A. Slobbe, H. C. A. Slobbe en A. C. H. Slobbe
- * Bronnencommentaren nr.3 'De kadastrale kaart, 1812-1990' van P. Kruizinga, m.m.v. S. E. M. van Doormalen
- * Dissertatie uit 2007 'Gemeentegrenzen in Nederland' van Ad van der Meer
- * 'Steeën in 't Ambacht' van J. A. van der Giessen en L. M. van der Hoeven
- * 'Hendrik Ido Ambacht 1332-1982' van G. P. Alders e.a.

Gebruikte afkortingen:

RAD	Regionaal Archief Dordrecht	BS	Burgerlijke Stand
GAR	Gemeentearchief Rotterdam	k.nr.	kadasternummer
NA	Nationaal Archief		

Noten

- 1 Groot & Klein, jrg.2, nr.1
- 2 Hendrik-Ido-Ambacht 1332-1982, blz. 42
- 3 Stichting Oud Ridderkerk, nr. 17, 1992
- 4 Zie www.histgenhia.nl/genealogie
- 5 www.genver.nl/HIA/DTB
- 6 www.beeldbank.cultureelerfgoed.nl
- 7 NA, Financie van Holland, inv.nr. 488
- 8 RAD, archief 657, inv.nr. 409
- 9 RAD, gemeentearchief Sandelingen Ambacht, inv.nr. 1042, inv.nrs. 2 t/m 4
- 10 www.genver.nl/HIA/DTB en BS
- 11 GAR, Archieven van de ambachten en gemeenten Ridderkerk, Rijsoord en Strevelhoek, inv.nr. 928
- 12 RAD, archief 1023 en 1024
- 13 RAD, 1023-8, fol.94v
- 14 RAD, 1024-35a, akte 26
- 15 RAD 20-1524, akte 180
- 16 RAD, 1024-31, akte 74
- 17 RAD, 1023-7, fol.228v
- 18 RAD, 1024-35a, akte 2
- 19 RAD, 1024-36, akte 5
- 20 RAD, 1024-35, akte 15
- 21 RAD, 1024-32, akte 52
- 22 RAD, 1023-10, geen folionr.
- 23 RAD, 1023-11, geen folionr.
- 24 RAD, 1024-33, akte 83
- 25 Steeën in 't Ambacht, p. 285, 288
- 26 De belasting van 1730: NA, Financie van Holland, inv.nr. 488
- 27 www.Genver.nl/HIA/huw.bijl.
- 28 Zie Steeën in 't Ambacht, p.325
- 29 RAD, archief 657, inv.nr. 409
- 30 RAD, 20, inv.nr.1125, akte 24, fol. 96
- 31 RAD, 1023, inv.nr.8, fol. 80
- 32 Repertorium Nederlandse gemeenten vanaf 1812, 2e editie, maart 2011
- 33 Hendrik Ido Ambacht 1332-1982', blz.146

Boerderij 't Hoff: van ambachtsheerlijke hoeve tot bouwplaats?

Maurice de Jongh

Een groene oase in een stenige wijk

De geschiedenis van de woonwijk Kort Ambacht gaat terug tot de tweede helft van de jaren vijftig. In opdracht van de gemeente Zwijndrecht kwam de stedenbouwkundige W. Wissing (1920-2008) met een plan voor de bouw van in eerste instantie zesentwintig woningen in een ruim opgezet stratenpatroon met voldoende plaats voor groen. Al snel werd dit aantal opgeschaald naar honderddertig woningen. De buurt kreeg de bijnaam 'Verzetsheldenbuurt', omdat de straten genoemd werden naar een aantal Zwijndrechtenaren die in de Tweede Wereldoorlog in het Verzet actief waren geweest. Niet veel later kwam er verdere verdichting van de wijk met de bouw van honderdachtendertig industriewoningen door Schokbeton NV in Van Eeden- en Verweijstraat (1958). Met de bouw van de Kapiteinflats (1965) was het woningbestand van de woningbouwverenigingen in deze wijk inmiddels aanzienlijk. In de jaren die volgden vonden er meer gespecialiseerde bouwprojecten plaats. Denk hierbij bijvoorbeeld aan de totstandkoming van de woontoren en boerderijwoningen voor ouderen in de Lus in de jaren tachtig op de voormalige voetbalvelden van Groote Lindt. In het begin van deze eeuw kreeg ook het winkelcentrum Kort Ambacht een nieuw aanzicht en werd winkelcentrum Meerdervoort aangepakt met de bouw van het Hart van Meerdervoort. De laatste open plekken werden gereserveerd voor woningen voor de vrije sector, zoals op de Uilenvliet, de Walraven van Hallstraat en het meest recente project de lintbebouwing aan de Gerrit Kögelerstraat. Dit alles maakt het dat de wijk Kort Ambacht tegenwoordig een vrij stenig karakter heeft: veel straten, nog véél meer woningen en weinig écht groen.

Toch is er een lichtpuntje in de woonwijk te vinden. Een historische parel, die lang voor de bouw van de daaromheen liggende wijk reeds op

deze plek aanwezig was. Zij wordt omringd door een zee van groen en rust. We hebben het hier over de boerderij 't Hoff, die bij oudere generaties bekend staat als de boerderij van Pons en bij veel jongeren als de Fitness City boerderij.

In haar lange bestaan heeft zij vele functies gehad: van opslagplaats, sporthal en boksschool tot aan gemeentehuis, woonboerderij en zuigelingen-centrum. Op het omliggende terrein heeft menig een schoolkorfbal- of handbaltoernooien gespeeld. Daarnaast werd in de winter het grasveld onder een laag water gezet zodat er geschaatst kon worden. De omliggende sloten, die al eeuwen de grenzen van het terrein aangeven, vormen de scheiding van dit prachtige en rustgevend gebied met de drukte van de hedendaagse tijd. Het is één van de laatste gebieden in de wijk Kort Ambacht, waar de natuur nog enigszins haar gang kan gaan. Toch bestaan er plannen om ook van deze – laatste – groenstrook een woonwijk te maken. De boerderij zal gesloopt worden en in plaats daarvan zullen tientallen woningen worden gebouwd van 'het boerderij-type.' Dit is heel spijtig, immers je kan een historisch gebied slechts één keer vernietigen. Bovendien zijn er alternatieven mogelijk, waarbij het gebied en de boerderij behouden kunnen blijven. Hierbij kun je denken aan een kleinschalige zorginstelling, een hospice of een buitenschoolse opvang. Ook zou er een recreatieve functie in het gebouw kunnen komen, wellicht een museum, een multifunctioneel (zalen)centrum of een theehuis. Het omliggende gebied kan dienen als een openbaar park of een stadstuin waar op een 'groene' en duurzame manier groenten en fruit kunnen worden geteeld. Zo krijgt het verleden een nieuwe toepassing in het heden en kunnen nieuwe generaties kennismaken van hetgeen waar Zwijndrecht ooit bekend mee is geworden: de tuinbouw.

Voor wie nog niet overtuigd is, volgt hier de

Een aquarel van Aart Schouman uit 1742 waarop we een heel ander beeld van Grootte Lindt krijgen dan tegenwoordig. Uitgestrekte landerijen, slechts onderbroken door kerken, molens, ambachtsheerlijke hoeses en andere boerderijen die aan de hoger gelegen dijken en op de oeverwallen gevestigd waren. Links het torentje van de Lindtse kerk, rechts de watermolen van de polder Zwijndrecht en daarachter de watermolen de Pieterman. Collectie Rijksmuseum.

geschiedenis van het gebied en de boerderij 't Hoff. Op die manier zult u zelf tot een oordeel komen: behouden of slopen? En wellicht dat voorstanders van sloop van gedachten veranderen door de imponerende geschiedenis van deze boerderij.

Een oeverwal met bewoning

Op basis van archeologisch onderzoek is geconcludeerd dat de Zwijndrechtse Waard in de negende eeuw weer bewoond was. Op de plek waar de Devel en de Waal bijeenkwamen, het huidige Heerjansdam, vestigden zich op de hoogst gelegen oeverwallen en kreekruggen enkele tientallen mensen. Zij leefden voornamelijk van de visvangst en de jacht. In de eeuwen die volgden, groeide de bevolking, zodat aan het eind van de elfde eeuw een lang lintdorp was ontstaan op de hoger gelegen oeverwallen langs de rivieren in het gebied: de Devel, de Waal, de Merwede en de Thure(drith). Zo zijn er onder andere op de Lievershil, de heuvel waarop men later kasteel Develstein bouwde, bewoningssporen uit de tiende tot twaalfde eeuw gevonden.¹ Ook op de

plaats van de latere boerderij 't Hoff, die eveneens hoger gelegen was, moet bewoning zijn geweest. Het complex bevond zich aan de noordelijke oever van de Devel. Pas in een later stadium, waarschijnlijk ten tijde van de bouw van de kleine Develdam, moet de Lindtsedijk ervoor zijn aangelegd, zodat de boerderij verder van de rivier af kwam te liggen.

In 1028 waren in de Zwijndrechtse Waard nog geen kerken aanwezig. Immers, in een oorkonde uit dat jaar wordt slechts gesproken over een plaats/streek langs de Merwede, die Swindregt Were wordt genoemd.² Niet veel later zijn er echter twee kerken aanwezig: de Thiedradeskerke vlakbij de korenmolen in Heerjansdam (in 1101 genoemd in een oorkonde) en de kerk van Dordrecht (de tufstenen fundamente dateren uit het begin van de twaalfde eeuw). Hieruit kan geconcludeerd worden dat de Zwijndrechtse Waard in de elfde eeuw grotendeels bewoond en ontgonnen was. Dat wil zeggen dat men vanaf de hoger gelegen woonheuvels de woeste veenmoerassen had omgezet in landbouwgrond. In de twaalfde eeuw was de Zwijndrechtse

Waard zelfs zo dichtbevolkt dat er verschillende (tuf)stenen kerkjes aanwezig waren.

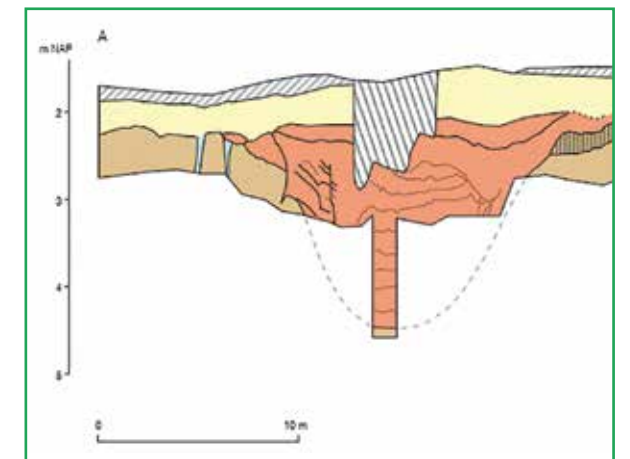
Aanwijzingen voor een hofcomplex

In het derde kwart van de twaalfde eeuw veranderde de situatie in het rivierengebied volledig. Een aantal zeer grote stormvloedden zorgden ervoor dat hele gebieden werden weggevaagd door het water. Mensen en dieren verdrinken en hele streken raakten ontvolkt. Ook de Zwijndrechtse Waard kreeg zware klappen te verwerken. Zo bleken de meanderende rivieren de Devel, de Dubbel en de Merwede niet in staat het vele water te verwerken. Als gevolg hiervan kozen deze rivieren nieuwe lopen en dat ging gepaard met veel geweld. Zo schoot de Merwede bij Papendrecht uit de bocht en brak zij dwars door de Zwijndrechtse Waard heen. Hierbij verloor de waard grote stukken land aan het latere Dordrecht en Alblasterdam/Papendrecht. Bij diezelfde doorbraken werd de huidige rivierloop van de Noord gecreëerd in plaats van de meanderende loop voordien. Ook aan de westelijke kant moet de Zwijndrechtse Waard zijn aangetast. Zo brak de Dubbel door de Tiesselense Waard – een voorloper van de Hoekse Waard – en creëerde zij daarbij de Nieuwe Dubbel, later genoemd de Oude Maas.

De stormvloedden aan het einde van de twaalfde eeuw zorgden voor dood en verderf. Echter, zij zorgden ook voor nieuwe kansen. Zo kwam de nederzetting langs de rivier de Thure(drith) nu zeer gunstig te liggen ten opzichte van allerlei waterwegen en handelsroutes. Binnen een eeuw zou Dordrecht uitgroeien tot Hollands belangrijkste stad. Ook een gebied daar niet ver vandaan kon zich door haar nieuwe positie redelijk autonoom ontwikkelen: het Kortambachteneiland. Deze benaming is eigenlijk een anachronisme, omdat het pas in de veertiende eeuw van toepassing is op de landstreek. Het gaat hierbij om het gebied tussen de huidige Lindelaan en de Develweg en omvat de wijken Meerdervoort en Kort Ambacht.

Toen in 2005 besloten werd tot de bouw van een tiental huizen tussen de Lindelaan en de Prins Hendrikstraat, werd eerst archeologisch onderzoek verricht.³ Hierbij werden naast enkele bewoningssporen ook de resten van een oude dijk gevonden. Deze dijk, die het tracé volgt van de huidige Linde-

laan, maar in de buurt van de Ringdijk daar van afwijkt, kon gedateerd worden op het eerste kwart van de dertiende eeuw en zij heeft een functie gehad tot het begin van de veertiende eeuw. De dijk was waarschijnlijk aangelegd als bescherming tegen het water van de Vaart, een getijderiviertje dat voor de grote watervloeden vanaf de Devel tot aan de Thure(drith) reikte. Pas in de vorige eeuw zijn de restanten van deze waterloop gedempt. Wat deze vondst interessant maakte, is het feit dat het hierbij ging om een door mensen onderhouden dijk. Door middel van rieten matten, gevolgd door lagen klei, veen en aarde was de dijk steeds verder opgehoogd. Ook langs de Devel en langs de latere Oude Maas moeten kunstmatig opgehoogde dijken geweest zijn, zodat in het begin van de dertiende eeuw een door dijken omsloten poldertje ontstond: het Kortambachteneiland.

Schematische dwarsdoorsnede van de dijk, die bij archeologisch onderzoek aan de Prins Hendrikstraat werd terug gevonden. Het rode gedeelte geeft de dijk weer. De bruine lijnen vormen de lagen met rietachtig materiaal. Zie ook: BOORrapport 238 (2005).

De resultaten van dit archeologisch onderzoek bevestigen de theorie van de Zwijndrechtse bodemkundige Leendert Pons (1921-2008). Bij zijn onderzoeken naar de oudste bewoning van de Zwijndrechtse Waard vielen hem wat betreft het Kortambachteneiland een aantal dingen op.⁴ Ook hij vond het bijzonder dat in het gebied al in deze periode een aaneengesloten dijk stond, die door mensen onderhouden werd. Dat vergde namelijk de nodige samenwerking en organisatie en een zekere vorm van centraal bestuur. Ook merkte Pons op dat

de waterhuishouding in dit gebied centraal geregeld werd. Een groot aantal smalle sloten loosden hun water in twee grotere vlieten: de Uilenvliet en de Molenvliet. Zij mondden op de Devel uit in de buurt van de Liefershil. De conclusie van Pons luidde dan ook dat het Kortambachteneiland vanuit een centraal punt bestuurd moest worden. Hierbij was de locatie van de latere boerderij 't Hoff volgens hem het meest voor de hand liggend. In de dertiende eeuw moet hier namelijk een omvangrijk complex bestaan hebben: een woonheuvel waarop een versterking stond, wellicht zelfs een motte. Het gehele complex werd omringd door een gracht. Ook de naamgeving van het terrein doet vermoeden dat we hier te maken hadden met een belangrijk geheel, misschien zelfs wel een hofcomplex. Vanuit deze versterking werd het omliggende gebied gedurende de dertiende eeuw bestuurd. De boeren die langs de dijken woonden, waren verplicht de dijken en de waterwerken te onderhouden en daarnaast was een deel van de opbrengsten voor de heren op 't Hoff. In ruil daarvoor bood de versterking de boeren bescherming in tijden van rampen en oorlogen. Deze situatie zou ruim een eeuw voortduren.

Ambachtsheerlijkheid en ambachtsheerlijke hoeve

Ondanks de grote inspanningen van de bewoners van het rivierengebied bleef het water een voortdurende bedreiging. Ook de Zwijndrechtse Waard bleef niet ongeschonden. In de eerste decennia van de veertiende eeuw kwam het rivierwater meerdere malen over de dijken, waardoor het gebied niet langer voor landbouw gebruikt kon worden. Veel bewoners kozen er voor te verhuizen naar hoger gelegen gebieden. De weinigen die overbleven, waren niet in staat de dijken te herstellen. In 1322 ging de graaf van Holland Willem III (1286-1337) zich hiermee bemoeien. Hij zag in de Zwijndrechtse Waard een belangrijke graanschuur voor Dordrecht. Hij kocht de rechten over het gebied van de Sint Paulusabdij en ving aan met ingenieus plan, dat moest leiden tot de herbedijking van de Zwijndrechtse Waard. De graaf benaderde een aantal vermogende Hollanders, die een deel van de kosten van deze herbedijking voor hun rekening moesten nemen. In ruil daarvoor zouden zij, afhankelijk van hun

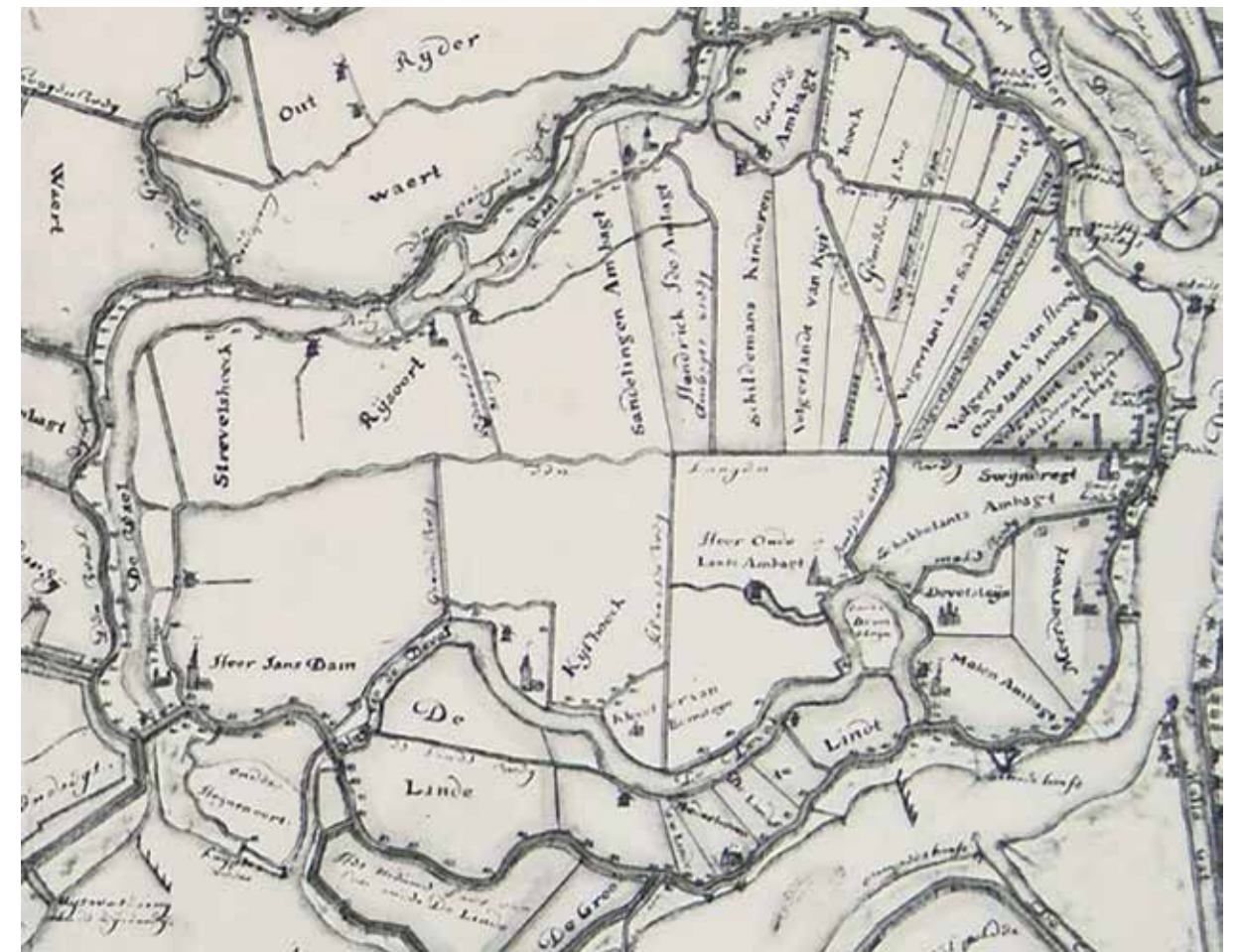
financiële bijdrage, het bestuur krijgen over een deel van de Zwijndrechtse Waard. Het startbedrag kwam neer op één zestiende deel van de totale kosten. Ook kon men ervoor kiezen om één achtste deel van de kosten te betalen. In ruil daarvoor werd datzelfde deel van de Zwijndrechtse Waard verkregen. Hoewel het plan in theorie goed in elkaar stak, bleek het in de praktijk toch minder uitvoerbaar. Dit blijkt vooral uit het feit dat men pas begon met de herbedijking in 1332, ruim tien jaar na de aankoop van graaf Willem III. Dat dit zo lang duurde, had drie oorzaken. Allereerst waren er in de Zwijndrechtse Waard enkele heren met omvangrijke bezittingen, die niet zomaar wilden participeren. De heren van Brederode, die er in Heerjansdam allerlei landerijen en rechten op nahielden, waren allerm minst enthousiast. Immers, als de plannen tot het creëren van allerlei nieuwe ambachten zouden doorgaan, zouden zij mogelijk veel van hun voorrechten en hun bezittingen verliezen. Op die manier ontstond er een langstlepend conflict dat pas in 1331 beslecht werd in het voordeel van de graaf van Holland. Een tweede oorzaak voor de lange vertraging was dat er weinig animo was onder de kapitaalkrachtige edelen en kooplieden. Pas nadat de graaf beloofde allerlei extra privileges aan de deelnemers te schenken, werd het benodigde aantal edelen gehaald. Dat er weinig animo was, is niet geheel vreemd te noemen. Achteraf bleek namelijk dat de kosten voor de herbedijking veel te laag waren ingeschat. Daar mocht volgens de toekomstige ambachtsheren dus wel wat tegenover staan. Zo kregen de inwoners van de vernieuwde Zwijndrechtse Waard allerlei tolvrijheden en belastingvrijstellingen. Daarnaast werden de ambachtsheren privileges verleend, zoals het houden van eigen weekmarkten, de bouw van eigen kerkjes, waar zij ook de belastingen voor mochten innen, en het uitvaardigen van keuren (verordeningen). Ook mochten zij hun ambachtsheerlijkheden laten vererven op het nageslacht en kregen zij allerlei visserijen in hun bezit. De derde oorzaak was het feit dat de Zwijndrechtse Waard zich moeilijk liet verdelen. Diverse keren moest het gebied nagemeten worden, zodat de toekomstige ambachten eerlijk verdeeld zouden worden. Pas toen het Kortambachteneiland en het eiland Linde bij de plannen werden gevoegd, leken

ook deze problemen opgelost. Deze eilanden waren sinds de twaalfde eeuw op zichzelf aangewezen, ingeklemd tussen de Devel, de Vaart en Nieuwe Dubbel/Oude Maas. Zij moesten als oplossing dienen voor de ambachten die te klein in omvang waren.

In 1332 werden de riviertjes de Devel en Waal aan beide zijden afgedamd en in de jaren daarna werd ook een aaneengesloten dijk opgebouwd. Op die manier ontstond een afgesloten gebied dat al snel, zoals vooraf was bepaald, werd opgedeeld in een aantal ambachten. Deze waren: Heerjansdam (1/8e deel), Strevelshoek (1/8e deel), Rijsoord (1/8e deel), Sandelingen Ambacht (1/8e deel), Hendrik Ido Ambacht (1/16e deel), Schildmanskinderen Ambacht 1/16e deel, Heer Oudelands Ambacht (1/8ste deel), Kijfhoek of heer Daniëlsambacht (1/8ste deel) en Schobbelandsambacht

(1/32ste deel). Laatstgenoemd ambacht viel hiermee behoorlijk uit de toon, temeer omdat deze heer Schobbeland voor 1/8ste deel van de kosten garant had gestaan. Vanaf dat moment werd dan ook het idee om de Zwijndrechtse Waard in acht gelijke parten op te delen, losgelaten en koos men voor de optie om een aantal ambachten te creëren die ongeveer een gelijke grootte hadden. In eerste instantie werd naar extra land gezocht op het eiland Linde. Deze landstreek was echter zeer moeilijk op te delen. Eerst werd het ambacht Kleine Lindt (1/8ste deel) ingepast, dat deels in de polder Nesse (de huidige Veerplaat) was gelegen. Een tweede (zeer klein) ambacht was Nederhoven (1/32e deel). Het overige deel viel onder Grootte Lindt. Net als Schobbelands Ambacht was dit gebied echter in omvang te klein om tegemoet te komen aan de

Op deze kaart uit 1710 zijn de verschillende ambachten in de Zwijndrechtse Waard te zien. Ook weergegeven zijn de verschillende belangrijkste gebouwen van de ambachten. Het betreft vooral kerken, molens en ambachtsheerlijke hoeven. Verder zien we dat de bewoning zich vooral langs de dijken bevond. Collectie Gemeentelijke prentenverzameling van het Regionaal Archief Dordrecht.

betaalde kosten van de herbedijking. Om die reden werd besloten tot de opdeling van het Kortambachten-eiland in drie gebieden van gelijke grootte (1/32e deel). De ambachtsheren van Grootte Lindt en Schobbeland moesten deze drie gebieden gezamenlijk besturen, zodat zij beiden aan 1/8ste deel van de Zwijndrechtse Waard kwamen. Om deze reden, en omdat deze ambachten kleiner in omvang waren, werden zij ook wel kortambachten genoemd. Op die manier ontstond het Kortambacht van Zwijndrecht, dat onder invloed stond van de heren van Schobbeland's Ambacht. Dit ambacht werd later ook wel het Molenambacht of Meerdervoort genoemd, naar de bewoners van het slot. Ook was er het Kortambacht van de Lindt, waar de heren van de Grootte Lindt mee in verbinding stonden. Een derde bestuurlijk gebied was de heerlijkheid Liefershil. Hier bouwde Willem van Duivenvoorde (1290-1353) zijn slot Develstein. Het minder vruchtbare land werd later verdeeld onder de ambachtsheren. Deze landen werden daarom ook wel volgerlanden genoemd.

Na de verdeling van de ambachten konden de heren hun gebieden gaan inrichten. Zo moeten in deze tijd al de eerste molens gebouwd zijn om de waterhuishouding in de polders te regelen. Dit waren tred- of paardenmolens. Pas in de eerste helft van de vijftiende eeuw worden de polders gemalen door windwatermolens.⁵ Ook verrezen al snel de eerste kerken, waarvan de kerk van Rijsoord (1334) de oudste was. In de buurt van de gebedshuizen kwamen ook de ambachtsheerlijke hoeves. Zij stonden op het vruchtbaarste stuk land van het ambacht en waren als landbouwbedrijf in gebruik. Ook de woning van de ambachtsheer bevond zich hier. Vanaf deze plaats bestuurde hij het ambacht en beheerde hij de rechtspraak. De beste voorbeelden in de Zwijndrechtse Waard zijn slot Develstein en slot Meerdervoort, die door de eeuwen heen diverse keren zijn verbouwd en aangepast naar de mode van die tijd. Ook 't Hoffcomplex vormde een ambachtsheerlijke zetel, namelijk van Grootte Lindt. Dit is heel bijzonder, aangezien het in zijn geheel was gelegen in het Kortambacht van de Lindt. Toch moet de keuze voor deze plaats vanzelfsprekend zijn geweest, omdat hier reeds vele jaren het centrum van het Kortambachteneiland gevestigd was geweest. Het omgrachte complex moet ook in

Een achttiende-eeuwse kopie van een uit 1620 daterende kaart, waarop onder andere de Zwijndrechtse Waard werd afgebeeld. Het dorp Grootte Lindt met kerk en molen en de kastelen Develstein en Meerdervoort zijn duidelijk te herkennen. De onderste boerderij is waarschijnlijk het ambachtsheerlijke complex 't Hoff (rood omcirkeld). Collectie Hingman, Nationaal archief.

deze tijd van enige allure zijn geweest. Waarschijnlijk werd al in vroeg stadium tegenover dit gebouw een boerderij gebouwd, zodat het gebied niet alleen het bestuurlijke, maar ook het economische centrum van het ambacht vormde.

Net als in andere ambachten in de Zwijndrechtse Waard zien we dat in de buurt van de kerk en de ambachtsheerlijke hoeve een dorp ontstond, namelijk Grootte Lindt. Zij groeide uit tot een van grootste en rijkste dorpen in de Zwijndrechtse Waard. Deze bewoningskern bevond zich aan beide zijden van de Devel: langs de Develweg in het Kortambacht van de Lindt en de daartegenover gelegen Lindenweg, dat behoorde tot het ambacht Grootte Lindt. Ook waren er uitlopers langs de Lindtsedijk. Doordat het dorp in beide ambachten gelegen was, vergroeiën de twee ambachten dan ook veel meer met elkaar dan elders in de Zwijndrechtse Waard.

Ambachtsheren en boerderij 't Hoff

In de vorige paragraaf is gesproken over de connectie die het ambacht Grootte Lindt en het Kortambacht van de Lindt in geografisch en kerkelijk opzicht hadden. Ook het feit dat de ambachtsheerlijke hoeve van Grootte Lindt in het Kortambacht lag, geeft aan dat er enige verbinding was tussen de beide ambachten. Er is dan ook wel beweerd dat de scheidslijnen van de twee ambachten in politiek

opzicht zeer vervaagd waren. Zij zouden bestuurlijk veel samenwerken.⁶ Bij deze veronderstelling zou men dus verwachten dat de beide ambachten vaak dezelfde ambachtsheren gehad moeten hebben. In bijlage 1 is een tabel weergegeven met alle familienamen die ooit in het bezit zijn geweest van één van beide ambachten. Uit de lijst komt duidelijk naar voren dat de ambachten op bestuurlijk gebied juist steeds verder uit elkaar gegroeid zijn. Alleen de bedijkers en eerste ambachtsheren van beide ambachten dragen dezelfde achternaam, namelijk Van der Lindt. Het is goed mogelijk dat zij familie van elkaar waren en de beiden ambachten beheerden vanuit de ambachtsheerlijke boerderij 't Hoff. Al in de veertiende eeuw gaat het kortambacht echter haar eigen weg. Vanaf dat moment zijn er eerder nog overeenkomsten met het Kortambacht van Zwijndrecht, oftewel Meerdervoort. Tussen 1430 en 1442 had de ridder Robbert van Drongelen beide kortambachten in het bezit. Twee eeuwen later zien we dit weer gebeuren als de regentenfamilie Pompe van Meerdervoort beide ambachten koopt.

Detail van een kaart van de Zwijndrechtse Waard uit 1537. Op de zuidelijkste punt is de ambachtsheerlijke hoeve 't Hoff afgebeeld. Deze is hierboven vergroot weergegeven. Het is de oudste weergave van de boerderij. Collectie Hingman, Nationaal Archief.

De vraag, die voor dit artikel van groot belang mag worden geacht, is in hoeverre de ambachtsheren van de twee bestuurseenheden ook daadwerkelijk op 't Hoff hebben gewoond. Het antwoord hierop hangt nauw samen met het feit dat de ambachten vanaf de zestiende eeuw steeds vaker in het bezit komen van rijke en voorname families, die overal in het land belangen hadden. Tot hun bezittingen behoorden

allerlei ambachten, hofsteden, landgoederen en andere regionale en landelijke voorrechten. Voor hen waren de ambachten in de Zwijndrechtse Waard een goede inkomstenbron, maar te weinig betekenisvol om er ook daadwerkelijk te gaan wonen. Overigens, dit gold niet voor veel Dordtenaren. Voor hen was de Zwijndrechtse Waard een waar paradijs. Hier waande men zich op het platteland, maar keek men tevens uit op de drukke stad Dordrecht. Veel Dordtse regentenfamilies streken hier neer, zoals de familie Van Beveren, die in de loop van de zeventiende eeuw de ambachten van Schobbeland en Kleine Lindt in het bezit kreeg, alsook het ambachtsheerlijke complex Develstein, waar familieleden met enige regelmaat vertoefden. Ook mag de familie Pompe van Meerdervoort hier als voorbeeld dienen. Zij bezat naast de kortambachten van de Lindt en Zwijndrecht ook het slot Meerdervoort alsmede de hofstede Nederhoven. Verschillende familieleden bewoonden Meerdervoort, dat zij verbouwden en voorzagen van prachtige boomgaarden en tuinen.⁷ Beide families hebben dus veel betekend voor de ambachtsheerlijke gebouwen. In Grootte Lindt liep het anders. De eerste ambachtsheren waren bewoners uit de Lindt, die sinds de herbedijking in 1331 het gebied bestuurden. Het lijkt mij dan ook vanzelfsprekend dat zij de ambachtsheerlijke hoeve bewoonden. In 1498 kocht Jan Oem, een zeer voor- aanstaand man in Dordrecht, na de dood van Cornelis uter Linde het ambacht.⁸ Op die manier kwam een einde aan de heerschappij van de familie Van de Linde of U(y)ter Linde en nadien is er nooit meer een lokale bewoner in staat geweest het ambacht te kopen. Over Jan Oem weten we dat hij in Dordrecht veel belangen had. Zo was hij schepen in 1481, burgemeester in 1482 en schout tussen 1500 en 1516. Na een geschil over het bestuur van die stad vertrok Jan Oem naar Mechelen, waar hij ook werd begraven. Vijftig jaar later kwam het ambacht Grootte Lindt in het bezit van het geslacht Van Persijn. Deze familie concentreerde zich vooral op de stad Den Haag, waar leden verschillende hoge functies bekleedden aan het Hof van Holland. Zij moeten hier ook de nodige bezittingen gehad hebben. Ook de families die in de eeuwen daarop met het ambacht verlijd werden, hadden omvangrijke bezittingen in andere delen van het land. Zo was de

familie Van Berckenrode ook bezitter van het landgoed en de heerlijkheid met diezelfde naam, gelegen in de nabijheid van Heemstede. De families de Jong(h)e⁹ en Van Brienen die elkaar opvolgden als ambachtsheren van de Groote Lindt waren vooral georiënteerd op Amsterdam. Eerstgenoemde had daar in de Nieuwe kerk een familiegraf. De familie van Brienen kan gezien worden als een echte koopmansfamilie, waarvan de leden ook in de landelijke politiek zeer actief waren. Het bekendste lid was wellicht Arnoud Willem van Brienen van de Groote Lindt (1783-1855), die als kamerheer diende van zowel koning Willem I (1773-1843) als koning Willem II (1792-1849) en nadien ook lid was van de Eerste Kamer.

Het Kortambacht van de Lindt kent een vergelijkbare ontwikkeling. In het begin van de vijftiende eeuw werd de ridder Robbert van Drongelen, die in 1404 genoemd wordt als schout van Dordrecht,¹⁰ verlijd met het ambacht. Toen hij in 1430 ook het Kortambacht van Zwijndrecht in handen kreeg, met het slot Meerdervoort, moet hij daar al snel ingetrokken zijn. Zijn opvolgers hadden bijna altijd ambachten of bezittingen in andere streken. De familie Van de Minnebeke, die na Robbert van Drongelen tussen 1442 en 1486 het ambacht in het bezit hield, bezat tevens het ambacht Barendrecht en de familie zal daar ook gewoond hebben. De heren van Cuyl, die na hen het kortambacht beheerden, bewoonden een hofstede in de Kleine Lindt en hadden daarnaast ook belangen in Kijfhoek. Zij bestuurden het kortambacht vanuit hun boerderij. In 1637 kocht Gerard de Rodere namens Michiel Pompe van Meerdervoort het Kortambacht en tot de negentiende eeuw hield deze familie het gebied in haar bezit. Het dagelijkse bestuur regelde de familie vanuit de hofstede Meerdervoort en de daarbij gelegen herberg de Steenen Camer.

Op basis van bovenstaande informatie kunnen we concluderen dat na 1498 de ambachtsheren van Groote Lindt niet meer op de hoeve gewoond hebben. Voor het Kortambacht van de Lindt geldt dat zij nog in de veertiende eeuw overging op ambachtsheren met bezittingen elders in de regio. Dit ambacht moet dan ook bestuurd zijn vanuit boerderijen en hofsteden die niet in het kortambacht gelegen waren. Dat brengt ons bij een nieuwe vraag,

want als de ambachtsheren niet meer op de ambachtshoerlijke hoeves woonden, wie dan wel?

Schouten en 't Hoff

Een logisch gevolg van het feit dat ambachtsheren vanaf de vijftiende eeuw steeds meer van buiten de Zwijndrechtse Waard kwamen en dus minder in de ambachten aanwezig waren, is dat de rol van de schouten belangrijker werd. Deze schouten, lokale notabelen of voorname boeren, namen de bestuurlijke en rechterlijke taken waar van de ambachtsheren. Het schoutambt was daarmee belangrijk, want een goed en rechtschapen schout had ook invloed op het aanzien en de acceptatie van de ambachtsheren. In de regel werd de schout door de ambachtsheren gekozen, maar ook kon het schoutambt gekocht worden door de hoogsteieder. Dit zal ongetwijfeld regelmatig zijn voorgekomen.

Wanneer we kijken naar de verschillende schouten in Groote Lindt en het Kortambacht van de Lindt dan moeten we concluderen dat in laatstgenoemde het ambt nooit werd uitgeoefend. Voor de rechtspraak en het dagelijkse bestuur hadden de bewoners van het kortambacht direct te maken met de ambachtsheren. In de zestiende eeuw waren dit de heren van Cuyl, die in de Kleine Lindt woonde. Vanaf de zeventiende eeuw kregen zij te maken met de familie Pompe van Meerdervoort die de hofstede Meerdervoort bewoonden en anders in Dordrecht te vinden waren.

Over de schouten van de Groote Lindt valt meer te vertellen. Zij zijn chronologisch weergegeven in de tabel van bijlage 1. De eerste bij naam bekende schout is Claes of Cleijs Coenenz., die tussen 1549 en 1562 schout van Groote Lindt was.¹¹ Dat juist in deze periode het schoutambt in Groote Lindt opkwam, heeft ongetwijfeld te maken met de heerschappij van Jan Oem en zijn nazaten. Zoals bekend was de man zelf schout, schepen en burgemeester geweest en onder zijn leiding zal het bestuur van het ambacht dan ook grote vorderingen gemaakt hebben. Waarschijnlijk woonden de eerste schouten op en bestuurden zij vanuit de ambachtshoerlijke hoeve 't Hoff. Echter, binnen afzienbare tijd moet het hart van het ambacht Groote Lindt verplaatst zijn naar een andere boerderij. Dit had alles te maken met de opkomst van een zeer welgestelde en voorname

boerenfamilie: de familie Vin(c)k. Deze familie had het schoutambt ruim een eeuw in haar bezit (1562-1674). Gedurende de zestiende eeuw wist zij hun bezittingen uit te breiden door overal in de Zwijndrechtse Waard en daarbuiten stukken land op te kopen of te pachten.¹² Op die manier kon de familie in de zeventiende eeuw uitgroeien tot de belangrijkste en welvarendste van de Zwijndrechtse Waard.

Dit uitte zij onder meer met de aankoop van een woonhuis in Dordrecht, dat in 1557 in de hoogste klasse werd aangeslagen. Ook de boerderij in het dorp Groote Lindt moet tot de mooiste van de Zwijndrechtse Waard hebben behoord. De locatie van de hoeve was al even bijzonder: boven op de kleine dam in de Devel. Iedereen die over land vanaf Groote Lindt naar het kortambacht wilde reizen moest daarmee de boerderij passeren. Tot slot etaleerden de familieleden hun rijkdom graag.

Zo deden zij vele schenkingen aan de Lindtse kerk, zoals een preekstoel (1673) en een gebrandschilderd raam, waarop hun familiewapen was geschilderd.¹³ Daarnaast kregen zij de kerkbanken met het beste zicht op de preekstoel toegewezen. Ook op kaarten uit deze periode zien we regelmatig de boerderij de Vink afgebeeld in plaats van de boerderij 't Hoff.

Gedurende de hoogtijdagen van deze voorname familie moet het schoutambt waarschijnlijk vanuit hun boerderij zijn uitgeoefend. De ambachtshoerlijke hoeve 't Hoff was in deze tijd minder belangrijk. De boerderij werd door lokale boeren gepacht en de grond door hen bewerkt. Toch veranderde de situatie in de loop van de zeventiende eeuw. In 1674 werd

Zeventiende-eeuwse kopie van een kaart uit 1560 met alle beeldbepalende gebouwen van Groote Lindt. Deze waren volgens de maker (Pieter Cornelisz) de watermolen van Zwijndrecht, de Lindtse kerk en de ambachtshoerlijke hoeve Vinck. Opvallend zijn de grootte van de boerderij en het torentje. Collectie Hingman, Nationaal Archief.

Leendert Palinck tot schout benoemd door de nieuwe ambachtsheren Johan Anthonij van Berckenrode. In een ondertekende verklaring moest Palinck beloven het ambt uit te oefenen 'zoals het een goede en rechtvaardige schout betaamt'.¹⁴ Hiermee kwam een einde aan de heerschappij van de familie Vink. In 1738 bleek hun macht verder afgenomen. In de Lindtse kerk was de positie van de preekstoel gewijzigd en waren de kerkbanken heringedeeld. De familie Vink was daar niet van gediend. De familieleden hadden nu immers geen zicht meer op de preekstoel. Een langdurig conflict volgde, waarbij de familie het opnam tegen de kerkmeesters, de nieuwe schout en het gerecht. Uiteindelijk

Een prent van J. Verheul uit 1925 met de imposante boerderij Vink. Collectie J. Verheul in het Stadsarchief Rotterdam.

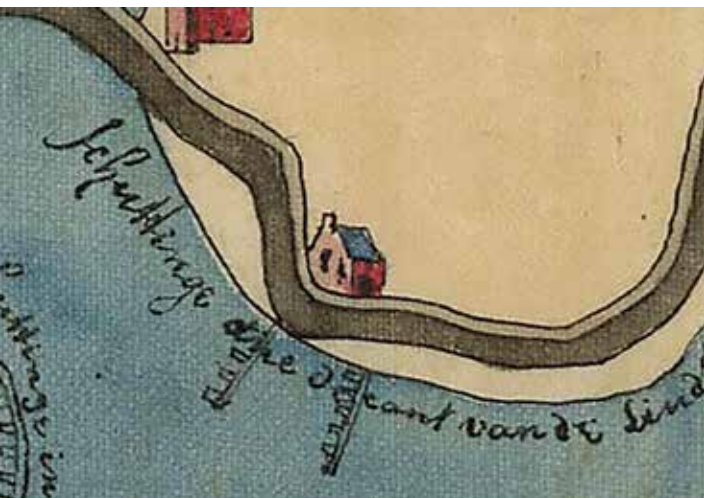
moest er zelfs een onafhankelijke commissie aan te pas komen.¹⁵ Het moge duidelijk zijn dat het vooraanstaande geslacht Vink veel van haar macht verloren had.

De glorie van de boerderij van 't Hoff

De visserij is eeuwenlang een zeer belangrijke bron van inkomsten geweest voor de bewoners van het riviereengebied. Anders dan vandaag de dag zwommen er veel inheemse vissoorten, die door oorzaken als overbevissing maar ook zeker door het recht-trekken en uitbaggeren van allerlei rivieren, uit de Nederlandse wateren vertrokken zijn. Al in de tijd van de herbedijking was de visvangst een belangrijk privilege dat aan ambachtsheren vergeven werd. In mei van het jaar 1745 pachtte de ambachtsheer van Groote Lindt, Theodorus de Jonge, het gebied en drijfwater (zie kaart en onderschrift beneden) van de zalmvisserij 'Dordtsmonde' voor een periode van vijftig jaar voor respectievelijk vijftien- en vijf gulden per jaar.¹⁶ Deze visserij strekte zich 'van Dordsmonde uytwaerts tot den Waale toe, daer het ambacht van Dubbeldam, van de Mijl ende van Puttershoek aen de suydsijde ende Swijndrecht aen de noordsijde naest gelegen sijn.'

In de buurt van Groote Lindt bevonden zich verschillende visserijen. Op deze achttiende-eeuwse kaart is een deel van de visserij voor het dorp weergegeven. Door stokken en rieten afscheidingen in het ondiepe water aan te brengen, werden de zalm in fuiken gelokt (gebben). De gevangen vis werd vervolgens opgeslagen in de opslagloodsen op het terrein van 't Hoff.

Collectie Hingman, Nationaal Archief.

Een portret van Leendert van 't Hoff. Op de achtergrond zijn belangrijkste bezit: de ambachtsheerlijke hoeve 't Hoff. Collectie Pons.

In het jaar 1759 kreeg Theodorus de gehele visserij in het bezit. Interessant aan de koop was dat de schout Leendert van 't Hoff namens de ambachtsheer de visserij overnam. De familie Van 't Hoff, die zich naar de boerderij en het landgoed hadden genoemd, speelde dan ook inmiddels een zeer belangrijke rol in Groote Lindt. Leendert bewoonde sinds 1722 de boerderij 't Hoff, die hij, tezamen met drie morgen land plus vijf morgen en vierhonderd roeden weiland had gekocht van zijn moeder, de weduwe van Arij Leendertse van 't Hoff. Zij hadden deze hoeve al in 1657 in het bezit.

In 1728 was Leendert substituut (plaatsvervangend) schout en in 1729 kreeg hij definitief het schoutambt toegewezen. Sinds 1733 was hij tevens hoogheemraad van de Zwijndrechtse Waard. Ook zijn zoon Pieter van 't Hoff (1730–1801) en kleinzoon Jacob van 't Hoff (1773–1827) waren schout en secretaris van de Groote Lindt en onder hen waren enige polderschouten en heemraden. Ook hun nazaten waren met enige regelmaat burgemeester. Anderen werden bekend als geneesheer (Jacobus Henricus van 't Hoff (1817-1902)), scheikundige (Jacobus van 't Hoff (1852–1911; zelfs Nobelprijswinnaar)) of architect (Robert van 't Hoff (1887–1979)). In ieder geval kunnen we stellen dat de familie Van 't Hoff

veel betekend heeft voor Groote Lindt en in de loop van de achttiende eeuw de vooraanstaande positie van de familie Vink heeft overgenomen. Ook de ambachtsheerlijke boerderij werd in haar oude glorie hersteld. Toen Leendert van 't Hoff namens de ambachtsheer de visserij ging besturen, breidde hij het complex uit met diverse gebouwen die als opslagplaats voor de gevangen zalmen moesten dienen. Hierdoor werd de ambachtsheerlijke hoeve 't Hoff naast centrum van het dagelijkse bestuur ook het middelpunt van de zalmvisserij. De zoon van Leendert, Pieter van 't Hoff, zette vanaf 1766 zijn werkzaamheden voort.

In 1782 kocht Arnout Jan van Brien van Henricus Gerardus de Jonge de ambachtsheerlijkheid van de Groote Lindt. Hierbij was inbegrepen: 'zes morgen en één hond land leengoed in de Hoge Nesse; twintig morgen leengoed in het Oosteinde van de Hoge Nesse; de heerlijkheid Dordsmonde c.a.; drie morgen onder het dorp Meerdervoort; tienden onder de heerlijkheid Meerdervoort; alle de rietenbieslanden, de visserij onder de heerlijkheid van de Groote Lindt; alles tesamen voor een bedrag van 91.500 gulden'.¹⁷ Het is duidelijk dat onder de heerschappij van de familie Van Brien de werkzaamheden op de boerderij 't Hoff konden worden voortgezet, immers behoorde de visserij en de boerderij 't Hoff (de boerderij viel namelijk onder de drie morgen land onder het dorp Meerdervoort) tot de inventaris van het gekochte ambacht. Het is niet duidelijk in hoeverre de familie Van 't Hoff nog in de organisatie van de visserij betrokken werd. Wel mochten zij de hoeve blijven bewonen. Zij bleven als schout en secretaris actief en daarmee bleef de boerderij het bestuurlijke centrum van Groote Lindt. Daarnaast bleven de bijgebouwen van de boerderij als opslag dienen voor de visvangst. In 1793 deed de uit Amsterdam afkomstige stad- en dorpsbeschrijver Lieve van Ollefen (1749-1816) de Zwijndrechtse Waard aan. Ook het dorp Groote Lindt werd door hem bezocht. Hij schreef in zijn *De Nederlandsche stad- en dorpsbeschrijver, deel I: 't Eiland van Dordrecht, de Hoeksche Waard, de Zwijndrechtsche Waard, de Riederwaard, en 't Land van Ysselmonde*, dat in 1793 verscheen onder het kopje 'wereldlijke gebouwen', hierover het volgende: 'Zijn hier niet; ten zij men onder dat

artikel wilde betrekken het huis van den Heere Schout, om dat de Regeering daarin zitting houdt: men vindt er ook nog een gebouw, het welk den Ambachtsheer toebehoort, en dat in alle deelen, wel onderhouden wordt – het dient voornamelijk tot het bergen van het visch- en zalm-want, 't welk men gebruikt op de Zalmsteek die voor de Lind gevonden wordt, (gelijk wij nader zullen aantekenen:) in het gemelde gebouw is tevens een verblijf voor de visschers zelve, welk gemak en vaderlijke bijstand, hun ijver niet weinig aanmoedigt ten welzijn van het dorp, dat zij met grooten lof bewoone – al de zalm die zij vangen moet, nat, te Dord afgeslagen worden'.¹⁸ Ondanks dat hij als beschrijver van veel dorpen en steden in Nederland wel wat gezien moet hebben, was hij dus zeer onder de indruk van de boerderij 't Hoff en de bijgebouwen. Overigens, de negatieve toon van Van Ollefen, waarmee hij de paragraaf begint, valt te begrijpen. Immers, kort voordat hij Groote Lindt bezocht was het adellijk huis Nederhoven tegen de vlakte gegaan, tot groot ongenoegen van de schrijver.¹⁹

De tijd van burgemeesters

Het begin van de negentiende eeuw staat bekend als een roerige tijd waarin allerlei revoluties plaatsvonden. Aangespoord door de Franse Revolutie (1789-1799) begon ook in Nederland een tijd waarin de revolutionairen het voor het zeggen kregen. Niet veel later voegde Napoleon Bonaparte het land toe aan wat uiteindelijk een wereldrijk moest worden. Deze toestand hield ongeveer een decennium aan tot hij in 1816 definitief verslagen werd bij Waterloo. Inmiddels hadden er toen in Nederland, maar ook elders in Europa, allerlei veranderingen plaatsgevonden. De machten van het Ancien Regime, de hoge adel en de geestelijkheid, waren veel van hun bezittingen en rechten kwijtgeraakt. Op die manier moest ook Willem Joseph van Brien bewijzen dat hij voor de Franse overheersing in het bezit was geweest van de visserij Dordtsmonde.²⁰ Niet alleen hij, maar ook enige inwoners van Groote Lindt moesten dit bevestigen alvorens hij in zijn bezittingen hersteld werd.

Ook op bestuurlijk gebied was Nederland inmiddels veranderd. Het systeem van ambachten

Hiernaast zijn twee kadastrale kaarten uit de negentiende eeuw over elkaar gelegd. Op de eerste kaart uit de periode 1811-1833 zijn de percelen van de ambachtsheerlijke hoeve te zien, alsmede de boerderijgebouwen. Op de tweede kaart uit 1833 zijn alleen de boerderijgebouwen weergegeven. Op basis van deze kaarten kunnen we het complex, dat nog steeds geheel omgracht was, reconstrueren. Het geheel bestond uit één woonboerderij met daarvoor een schuur, waar waarschijnlijk de seizoenarbeiders (lees: vissers) sliepen. Een derde ruimte, die zich tegenover de boerderijen bevond, was waarschijnlijk bedoeld als opslagruimte voor de gevangen zalm.

waarin ambachtsheren en schouten het voor het zeggen hadden, werd achterhaald gevonden en daarvoor in de plaats werden gemeenten opgericht. Op die manier vergrootte de landelijke overheid haar lokale invloed. Ook in de Zwijndrechtse Waard kwamen al snel een aantal gemeenten op, namelijk Zwijndrecht, Meerdervoort, Groote en Kleine Lindt, Kijfhoek, Heerjansdam, Rijsoord, Sandelingen ambacht en Hendrik-Ido-Schildmanskinderen ambacht. Omdat dit een vrij hoog aantal gemeenten was ten opzichte van het aantal burgers, die zij vertegenwoordigden, is van hogere hand veelvuldig geprobeerd de gemeente samen te voegen.

Om dit te bewerkstelligen werden door de jaren heen de regels steeds verder aangescherpt. Zo kregen gemeenten de verplichting zeven raadsleden in functie te hebben. Dit aantal was voor kleine gemeenten bijzonder lastig om aan te kunnen voldoen. Overigens, ook de gemeenten zelf kenden wel enige annexatiedrang. Zo probeerde de gemeente Zwijndrecht tussen 1830 en 1833 de gemeente Meerdervoort over te nemen, maar dit

mislukte. Ook de gemeente Dordrecht heeft in de loop der tijd verschillende malen geprobeerd om Zwijndrecht te annexeren, maar ook zonder succes. In de jaren vijftig van de negentiende eeuw vonden er wel een aantal succesvolle fusies plaats. Zo werden Hendrik-Ido-Schildmanskinderen ambacht en Sandelingen ambacht samengevoegd (1855), werd Rijsoord een onderdeel van Ridderkerk (1855) en vond er een fusie plaats tussen de gemeenten Heerjansdam, Groote Lindt, Kijfhoek en Heer Oudelands ambacht (1857). De Kleine Lindt kwam op haar beurt weer terecht bij de gemeente Heerjansdam (1857). In 1881 vond een laatste fusie plaats tussen de gemeente Zwijndrecht en de gemeente Meerdervoort. Daarmee kwam een einde aan het fusiegeweld, tot in 2003 bij een nieuwe herindeling, Zwijndrecht en Heerjansdam samengevoegd werden.

Het terrein van de ambachtsheerlijke hoeve 't Hoff onderging in de negentiende eeuw de nodige veranderingen. Zo lezen we in J. W. Regt zijn *Geschied- en Aardrijkskundige beschrijving van*

den Zwijndrechtse Waard, den Riederwaard en het Land van Putten over de Maas uit 1848, dat 'het zogenoemde Visschershuis, tegenover de Oude haven gelegen, vroeger op de kosten van den ambachtsheer werd onderhouden, tot een verblijf voor de zalmvisschers, die zich toen slechts tijdelijk binnen deze gemeente ophielden. Thans is het eigendom van particulieren, en wordt het door arbeiders bewoond'.²¹ Hiermee kunnen we concluderen dat het terrein van 't Hoff niet langer gebruikt werd voor de opslag van de gevangen zalmen en dat de bijgebouwen inmiddels bewoond werden door arbeiders die waarschijnlijk in de vlasindustrie werkten of het bijbehorende land namens de eigenaren bewerkten. De toenmalige ambachtsheer, Arnold Willem van Brienen, moet in deze tijd minder aandacht voor de visserij gehad hebben. Dit blijkt bijvoorbeeld uit het feit dat hij in 1841 de palingvisserij en de visserij op witvis aan Lambertus van Loon verpachtte gedurende vijf jaar tegen negentien gulden per jaar.²² Ondanks dat de boer-

derij dus niet langer in de visserij betrokken werd, bleef zij een belangrijke rol spelen in het bestuur van het gebied. Zo was het de thuisbasis van Jacob van 't Hoff (1773-1827), die tussen 1817 en 1827 gold als de eerste burgemeester van de gemeente Groote Lindt. Ook was hij burgemeester (en voor die tijd sinds 1793 schout) van Heerjansdam en Oost-Barendrecht en was hij hoogheemraad. Zijn zoon Jacobus van 't Hoff (1804-1892) volgde hem op als burgemeester van Heerjansdam (1827-1892) en Groote Lindt (1827-1881). Na de herindelingen in de jaren vijftig was hij tevens burgemeester van Heer Oudelands ambacht en Kijfhoek. Toen de gemeenten Groote Lindt en Meerdervoort werden toegevoegd aan de gemeente Zwijndrecht werd besloten de burgemeester van Zwijndrecht aan te houden.

Zo werd P. J. A. de Bruïne (1845-1919) de eerste burgemeester van de heringedeelde gemeente Zwijndrecht. Dat men koos voor de Zwijndrechtse burgemeester is niet vreemd, immers was het bestuur in die gemeente het verst ontwikkeld.

Deze foto uit de beginjaren twintig geeft de hoeve 't Hoff in winterse sferen weer. De bijschuur was het voorste gebouw. Daarachter bevond zich de woonboerderij. Daar tegenover was een tweede schuur gelegen. Collectie W. Vogels.

In deze plaats had men sinds 1861 de beschikking over een eigen raadhuis op het Veerplein, terwijl in Meerdervoort en Groote Lindt vergaderingen gehouden werden in respectievelijk de herberg de Steenen Kamer en de ambachtsheerlijke hoeve 't Hoff. Dit betekende voor 't Hoff dat tussen 1817 en 1881 één van de gebouwen van het complex fungeerde als gemeentehuis, van waaruit de burgemeesters Van 't Hoff hun werk deden. Na de annexatie van Groote Lindt bleef Jacobus van 't Hoff tot aan zijn dood in 1892 nog bestuurlijk verbonden met de gemeente Heerjansdam, zodat de hoeve vooral gezien moet worden als burgemeestershuis. Immers, de gemeente Heerjansdam had sinds 1835 een raadhuis tot haar beschikking. Toch verloor de boerderij niet geheel haar bestuurlijke functie. Zo moet het hoogheemraadschap, waar de familie Van 't Hoff zeer actief bij betrokken was in de boerderij veelvuldig vergaderd hebben over de waterhuishouding van de Zwijndrechtse Waard.

Een roerige twintigste eeuw

In de nacht van 21 op 22 juni van het jaar 1945 voltrok zich een ramp op de boerderij 't Hoff. De bliksem sloeg in de bijschuur en al snel stond het hele gebouw in lichterlaaie. Het brandende riet, dat door de hitte van de daken afvloog, kwam terecht in de smalle gang tussen de bijschuur en de woonboerderij. Op die manier sloegen de vlammen al snel over naar de woning. Binnen korte tijd had het gerucht zich verspreid over een groot deel van Zwijndrecht en uit alle hoeken en gaten kwamen mensen met emmers aangesnel om de brandweer te helpen bij het blussen van de brand. Toch bleek alle hulp te laat: de gebouwen waren opgegeven.

De bliksemslag kan gezien worden als het dieptepunt in de geschiedenis van de ambachtsheerlijke hoeve. Sinds 1917 bewoonde Thijs Leendert Pons de boerderij. Daarmee was de hoeve opnieuw de woning van een markant en belangrijk persoon. Thijs Leendert Pons was namelijk tot 1955 (de laatste

De overblijfselen van de boerderijen net na de fatale brand in 1945. Zelfs de bommen waren er niet ongeschonden uitgekomen. Collectie Pons.

dijkgraaf van de Zwijndrechtse Waard. Onder hem was het complex een florerend gemengd landbouwbedrijf geworden. Boer Pons had er een veehouderij, fokte op het terrein paarden en de velden waren, zowel binnen- als buitendijks voortdurend van koren en andere graansoorten voorzien. Ook de gebouwen zelf waren door Pons en zijn vier zonen gemoderniseerd, onder andere met de aanleg van elektriciteit.²³

Op het land maakte Pons eveneens gebruik van moderniteiten zoals een dorsmachine, die werd aangedreven door een elektromotor. In de jaren vijftig had de boer zelfs de beschikking over een tractor. Met de blikseminslag en de brand die volgde, kreeg het bloeiende bedrijf een grote klap te verwerken.

Toch betekende de brand niet het einde van de boerderij 't Hoff. Zo kwam er hulp van een betonfabriek. Tijdens de Tweede Wereldoorlog hadden de eigenaren machines mogen verstopten in de schuren van Pons, zodat de werktuigen niet werden ingevorderd door de bezetter. Overigens, dit in tegenstelling tot de paarden van Pons, die al snel na de bezetting door de Duitsers werden meegenomen. Als dank voor de hulp leverden de fabriekseigenaren na de fatale brand betonnen platen voor een noodschuur, waar de familie voorlopig haar toevlucht kon zoeken.

Ook kreeg de familie Pons hulp uit onverwachte hoek. In 1881 was het ambacht Groote Lindt met de visserijen, landgoederen en de ambachtsheerlijke hoeve in handen gekomen van de familie Michielse

van Verduynen door een huwelijk tussen Ida Cornelia Maria van Brienen en Louis Paul Marie Michielse van Verduynen. In 1930 was het ambacht overgegaan op zoon Edgar Michiels van Verduynen. Hij was een gevierd politicus, die tijdens de Tweede Wereldoorlog zetelde in het Nederlandse kabinet, dat vanwege diezelfde oorlog vanuit Londen opereerde. Hoewel zijn macht als ambachtsheer lang niet zo ver reikte als die van ambachtsheren in de zeventiende en achttiende eeuw, voelde hij zich wel nog steeds verantwoordelijk voor zijn ambacht. Het plan tot de herbouw van de ambachtsheerlijke hoeve 't Hoff kwam dan ook van zijn hand. Hij benaderde de Dordtse architect Van Walraven voor de bouw ervan. Deze man was gemeente-architect en opzichter van Dordrecht tussen 1949 en 1951. Onder andere ontwierp hij de villa de Hoge Heul in Dubbeldam, die inmiddels de status heeft van gemeentelijk monument. Ook ontwierp hij diverse landhuizen en boerderijen in Dordtse polders, die in de jaren dertig ontgonnen waren in het kader van de werkverschaffing.

De legging van de eerste steen van de nieuwe boerderij door de kleinzoon van Thijs Leendert Pons. Collectie Pons.

Groote brand te Zwijndrecht

Vannacht om kwart over twee sloeg de bliksem in de kapitale boerderij van den heer T.L. Pons, Lindtsche Benedendijk te Zwijndrecht. In een oogwenk stond de schuur geheel in vlammen. Er kon niet verhinderd worden dat het vuur oversloeg op het woonhuis en slechts enkele meubelstukken konden gered worden. Verder werd alles met den grond gelijk gemaakt. De brandweer uit Zwijndrecht was met een motorspuit aanwezig, doch er viel weinig meer aan te doen. De brand was tot ver in de omtrek zichtbaar. Alles was verzekerd.

Krantenberichten uit de Dordtse nieuwsbladen over de boerderij 't Hoff in de jaren twintig, dertig en veertig. Collectie Regionaal Archief Dordrecht. Krantenbericht links: Collectie Dirk van Namen.

NOODLANDING.

—* Gisteravond omstreeks half 8 maakte het sportvliegtuig G—A.A.E.F., waarin 'n Engelsch echtpaar, een noodlanding op 't korenveld van den heer T. Pons in de Groote Lindt, 't Bleek, dat 't vliegtuig — dat te Nottingham thuisbehoorde — te Schiphol was opgestegen en naar Waalhaven wilde gaan. Het was dus een beetje uit de koers geraakt. Ongelukken kwamen niet voor. Noch 't vliegtuig noch 't korenveld liepen schade van betekenis op. Vandaag hoopt men weer op te stijgen.

ZWIJNDRECHT.

Zaterdagnacht brachten honden een bezoek aan het weiland van Pons te Groote Lindt, in welk weiland een aantal schapen graasden. De honden hebben achter de schapen gejaagd. Een viertal schapen werd doodgebeten, een daarvan miste den kop. Nog andere schapen kregen eveneens wonden. De politie toog direct op onderzoek uit en nam de honden in beslag ter observatie. Bij onderzoek bleek, dat een van hen nog aanzienlijke deelen van een schaap in de maag had. De schade bedraagt pl.m. f 150.—.

De boerderij met schuur in aanbouw. Collectie Pons.

Zijn ervaring met het bouwen van boerderijen in de omgeving moet voor Edgar Michiels van Verduynen voldoende bewijs zijn geweest om de opdracht te geven aan Van Walraven. Zo verrees in 1950 de nieuwe boerderij 't Hoff op de fundamenten van de oude hoeve. Toen de bouw voltooid was, werd de woning opnieuw aan de familie Pons verpacht. Al snel werd de hoeve weer het centrum van een florerend en winstgevend landbouwbedrijf. Deze overeenkomst werd echter in 1955 al beëindigd. Drie jaar daarvoor was de ambachtsheer Edgar Michiels van Verduynen gestorven en was de boerderij in het bezit gekomen van de gemeente. Zij had andere plannen. Dit bleek onder andere uit de aanleg van de 'blauwe brug' in 1954, waardoor het gehele terrein met één derde deel verkleind werd. Deze brug, die de Lindtsedijk verbond met de snelweg en de Koninginneweg, diende om de nieuwe woonwijk Kort Ambacht te ontsluiten. De weg werd de burgemeester Van 't Hoffweg genoemd, naar de vele burgemeesters van Groote Lindt en naar de ambachtsheerlijke hoeve. Een tweede grote ingreep vond plaats in de tweede helft van de jaren vijftig, toen de familie Pons inmiddels het complex had verlaten.

Met de groei van de gemeente Zwijndrecht in de jaren vijftig kwam er ook steeds meer vraag naar

sport- en recreatievoorzieningen. Ook op lagere scholen speelde dit probleem en dus werd besloten om aan die scholen gymzalen te bouwen. In 1953 had de Meerdervoortschool de primeur. Toch bleek dit geen bevredigende oplossing. Zo konden middelbare scholen geen gebruik maken van die zalen. Daarnaast werden er ook steeds meer sportverenigingen opgericht, die accommodaties nodig hadden, waar zij doordeweeks konden trainen en in de weekenden wedstrijden konden spelen. Al snel keek de gemeente naar het terrein van de boerderij 't Hoff. Immers, dit door sloten afgebakende gebied kon prima worden omgebouwd tot sportveld en ook de boerderij was groot genoeg om er een sportzaal van te maken. Bovendien was het gelegen midden in een gebied waar de gemeente een aantal bouwprojecten op de planning had staan. In de tweede helft van de jaren vijftig werden dan ook de nodige vergunningen aangevraagd en in 1960 werd de boerderij omgebouwd tot sporthal. Een jaar later was de verbouwing klaar en vond er een feestelijke opening plaats. De eerste sporthal in Zwijndrecht was een feit! Middelbare scholieren van onder andere de Morgenster sportten wekelijks in de boerderij. De fietsen moesten in de daarvoor bestemde rekken geplaatst worden en wie dat niet deed, liep het risico

om achternagezeten te worden door 'de Bulldog', de opzichter van het terrein, die alles in de gaten hield. Daarnaast maakten verschillende sportverenigingen gebruik van de sporthal. Onder andere de vrouwenafdeling van basketbalvereniging Devel Devils (later BV Verkerk, tegenwoordig Helminck Heroes) gebruikten de sporthal, evenals tafeltennisvereniging Shot'65, die in de tweede helft van de jaren zestig de beschikking had over zes tafeltennistafels. Sinds 1988 beschikken ook de twirlsters van Accelerando over een gebouw op het terrein van 't Hoff. Hier is zij nog steeds gevestigd! Tot slot was hier ook handbalvereniging Walburg'75 vertegenwoordigd. Tussen 1977 en 2005 had deze vereniging de beschikking over een veld en later zelfs een verhard veld. Daarnaast werd er af en toe in de sporthal getraind.

Veel van de hierboven genoemde verenigingen zijn na verloop van tijd naar andere sporthallen verhuisd. Zo werd in de jaren zeventig de Walburg-hal gebouwd en niet veel later volgde ook de Develhal. In 2005 werd ook de Develsteinhal opgeleverd, waar handbalvereniging Walburg'75 haar nieuwe thuisbasis vond. Na een fusie met korfbalvereniging Zwijndrecht ging zij SV Conventus heten.

De tendens, dat Zwijndrechtse sportverenigingen de sporthal 't Hoff steeds meer meden, in tegenstelling tot de velden, die nog lang in gebruik bleven, had toen al langer ingezet. Dit kwam vooral doordat

andere sporthallen groter waren en beter aan de eisen voldeden. Ondanks diverse uitbreidingen leek het lot van de sporthal dan ook steeds meer bezegeld.

In oktober 1998 begon een nieuw hoofdstuk voor de boerderij. Het werd namelijk een fitnesscentrum. Daarnaast werd er ook aan break- en streetdance gedaan. Als reclame stunt schilderden de eigenaren op het pannendak aan de kant van de Lindtsedijk de naam 'Fitness City.' Op die manier kon het niemand ontgaan dat hier een fitnesscentrum gevestigd was. In 2010, na ruim twaalf jaar, raakte Fitness City failliet. Toch betekende dit niet het einde van 't Hoff als sportlocatie. Sinds enkele jaren is het namelijk een boksschool, de Diamond Gym, waar lesgegeven wordt aan zowel jongens als meisjes. Op die manier blijft de boerderij behouden als plek waar gesport en recreëerd wordt.

Maar deze situatie zal in de nabije toekomst veranderen. De plaats, die sinds de elfde eeuw bewoond wordt en waar sinds de veertiende eeuw boerderijen hebben gestaan, zal dus mogelijk veranderen in een nieuwe doorsnee VINEX-woonwijk, waar we er in Zwijndrecht al zoveel van hebben. Dus is het aan ons bewoners van Zwijndrecht om te bepalen of dit historische en beeldbepalende monument met groengebied behouden moet blijven en in het laatste geval wat er dan met de boerderij moet gebeuren.

De sporthal aan de Burgemeester van 't Hoffweg, een verbouwde boerderij die in het verleden goede diensten heeft bewezen. Bestudeerd worden de mogelijkheden elders in de gemeente een meer aan de moderne eisen aangepaste nieuwe sporthal te bouwen.

Dat de gemeente trots was op de eerste sporthal met de daaromheen liggende sportvelden, liet zij duidelijk doorschijnen in allerlei gemeentelijke publicaties. In de editie van 1969 werd een hele pagina gewijd aan de sporthal, die hiernaast is weergegeven.

Ambachtsheren en Schouten van Groote Lindt en het Kortambacht van de Lindt.

Periode	Ambachtsheren Kortambacht van de Lindt	Periode	Ambachtsheren Groote Lindt	Periode	Schouten (vanaf 1817 burgemeester) Groote Lindt
1331?	N. Van der Lindt	1331 - 1498	Familie Van der Linde/U(y)terlinde		
? - 1403	Willem van de Zijdwinde				
1403 - 1442	Robbert van Drongelen				
1442 - 1488	Familie van Minnebeke				
1488 - ?	Adriaan Pietersz en nazaten	1498 - 1571	Jan Oem en nazaten	1549 - 1561	Claes/Cleijs Coenez
				1562 - 1607?	Adriaan Wouterz Vinck
Voor 1573? - 1637	Familie van Cuyt	1571 - 1621	Familie van Persijn	1607? - 1643	Adriaan Adriaans Vinck
1637 - 1840	Familie Pompe van Meerdervoort	1621 - 1674	Familie van Berckenrode	1643 - 1674	Leendert Gillisz Vinck
		1697? - 1782	Familie de Jong(h)(e)	1674 - 1722?	Leendert Palinck
				1728 - 1764	Leendert Ariensz van 't Hoff
		1782 - 1881	Familie Van Brienen van de Groote Lindt	1764? - 1801	Pieter van 't Hoff
				1817 - 1827	Jacob Pietersz van 't Hoff
				1827 - 1881	Jacobus van 't Hoff
		1881 - 1952	Familie Michielse van Verduynen	1881 - nu	Onderdeel van Zwijndrecht
		Vanaf 1952	Gemeente Zwijndrecht		

- C.L. van der Leer, *Develstein. De geschiedenis van een kasteel* (Alblasserdam 2006), p. 56.
- A.C.F. Koch, *Oorkondenboek van Holland en Zeeland. Deel I: Eind van de zevende eeuw tot 1222* (Den Haag 1972) p. 142-144. Aktenummer 76.
- M.C. Dorst, *Zwijndrecht Tiën. Een inventarisend archeologisch onderzoek door middel van proefsleuven. BOORrapport 238* (Rotterdam 2005) p. 12-14.
- L.J. Pons, 'De oorspronkelijke hoevenverkaveling van de Ambachtsheerlijkheden van de Zwijndrechtse Waard', in, C.L. van der Leer, K. Popijus e.a., *Zwijndrechtse Wetenswaardigheden II* (Zwijndrecht 1998) p. 213.
- L.J. Pons, 'De windwatermolens van de Develpolders', in, C.L. van der Leer, K. Popijus, K. Brinkman e.a., *Zwijndrechtse Wetenswaardigheden III* (Alblasserdam 2007) p. 38.
- J.W. Regt, *Geschied- en Aardrijkskundige beschrijving van den Zwijndrechtschen Waard, den Riederwaard en het land van Putten over de Maas* (Zwijndrecht 1848) p. 69 & Pons, 'De oorspronkelijke hoevenverkaveling van de ambachtsheerlijkheden van de Zwijndrechtse Waard', p. 252.
- Zie ook: C.L. van der Leer, *Het Eilandje Meerdervoort. Van ridderslot tot tuindorp* (Zwijndrecht 1999) p. 14-15 en 24.
- J.C. Kort, *De grafelijke lenen in Zwijndrecht, 1282-1649* (1987) p. 5.
- I. Veelaerts van Blokland e.a., *Maandblad van het genealogisch-heraldiek genootschap 'De Nederlandsche Leeuw'*, jaargang 23 ('s-Gravenhage 1905) p. 206-8.
- Matthys Balen Jansz., *Beschryvinge der stad Dordrecht* (Dordrecht 1677) p. 282.
- K.J. Slijkerman, 'Het geslacht van Koenraedt Claesz. uit Groote Lindt met de naamdragers Van de Lindt, Van der Stoup, Timmerman en Visser', in, *Ons Voorgeslacht* (2013) p. 441-482.
- Ons Erfgoed*, jaargang 12, nummer 4 (Delft 2004) p. 124-6.
- K. Brinkman, *Zes eeuwen Lindtse Kerk, 1400-2013* (Alblasserdam 2013) p. 24-26.
- Regionaal Archief Dordrecht; toegang 117, inventarisnummer 77.
- Nationaal Archief; toegangsnummer 3.03.01.01., inventarisnummer 4352.
- Regionaal Archief Dordrecht; toegang 117, inventarisnummer 39.
- Zie inventaris van de familie Van Brienen van de Groote Lindt in het Haags archief. Toegangsnummer 0171-01.
- L. van Ollefen, *De Nederlandsche stad- en dorpsbeschrijver, deel I: 't Eiland van Dordrecht, de Hoeksche Waard, de Zwijndrechtse Waard, de Riederwaard, en 't Land van Ysselmonde* (Amsterdam 1793) hoofdstuk 21, pagina A3.
- C.L. van der Leer, 'Nederhoven. Een lusthof voor houtkopers en regenten', in, C.L. van der Leer, K. Popijus e.a., *Zwijndrechtse Wetenswaardigheden II* (Zwijndrecht 1998) p. 174.
- Regionaal Archief Dordrecht; archief 117, inventarisnummer 31 t/m 34.
- Regt, *Geschied- en Aardrijkskundige beschrijving van den Zwijndrechtse Waard*, p. 76.
- Regionaal Archief Dordrecht; toegang 117, inventarisnummer 41.
- Informatie uit het privéarchief van de familie Pons, die in de beginmaanden van 2017 werd gedeeld met Kees Popijus, als onderdeel van de initiatiefgroep voor het behoud van de Ambachtsheerlijke hoeve 't Hoff.
Zie ook: <https://www.facebook.com/heerlijkheidthoff/>

Colofon

‘Swindregt were’, een naam die naast ‘Swijndregt were’ al eeuwen geleden gebruikt werd voor de Zwijndrechtse waard, is het blad van het *Historisch Genootschap Hendrik-Ido-Ambacht* en de *Historische Vereniging Zwijndrecht*.

Het periodiek verschijnt twee maal per jaar en wordt gratis aan de leden toegezonden.

Redactie Hendrik-Ido-Ambacht:

Mevr. J. C. van der Straaten-Ooms, W. Schneider

Redactieadres:

Schalksedijkje 20, 2988 BV Rijsoord,

telefoon: 0180-42 38 89

E-mailadres: joke@vdstraaten.nl,

willemschneider1@gmail.com

Secretariaat Historisch Genootschap

Hendrik-Ido-Ambacht:

J. van Beek, Weteringsingel 84,

Hendrik-Ido-Ambacht,

telefoon: 078-681 48 82

Vestigingsadres: ‘Den Brommert’,

Smidshoef 26 - 28,

3342 BD Hendrik-Ido-Ambacht

Vormgeving: H. Reijerse

Druk: Pro Patria Zwijndrecht

De verkoopprijs voor losse nummers: € 3,50

De redactie is niet verantwoordelijk voor de inhoud van de onder auteursnaam geplaatste artikelen.

© Redactie blad en de auteur. Niets uit deze uitgave mag worden verveelvuldigd en/of openbaar gemaakt door middel van druk, fotokopieën, microfilm of op welke andere wijze dan ook, zonder voorafgaande schriftelijke toestemming van de redactie of auteur. Na toestemming moet de bron vermeld worden.

ISSN: 2215-0439

Foto achterzijde boven: De boerderij 't Hoff in de jaren twintig, waar boer Pons onder andere paarden fokte. Duidelijk te zien zijn de drie gebouwen waaruit het complex bestond: de woonboerderij met schuur met daarvoor een schuur. Een tweede opslagruimte, die zich tegenover de woonboerderij bevond, was waarschijnlijk de paardenstal. Collectie Pons.

Foto achterzijde onder: Ansichtkaart van de Sporthal 't Hoff in de jaren zestig. Collectie Kees Popijus.

Redactie Zwijndrecht:

M. M. de Jongh MA, drs. C. L. van der Leer,

drs. C. R. van den Berg

Redactie-adres:

Saturnusstraat 16, 3331 SM Zwijndrecht,

telefoon: 06-42 37 47 49

E-mailadres: dejonghmaurice@hotmail.com,

keesvanderleer@gmail.com

Historische Vereniging Zwijndrecht:

Vestigingsadres: ‘Oudheidkamer De Vergulde Swaen’,

Rotterdamseweg 53-55, 3332 AC Zwijndrecht,

telefoon: 078-612 56 81

E-mailadres: museum@swaen.org

De heropgebouwde boerderij 't Hoff in 1958. De boerderij van de familie Pons was net door de gemeente onteigend en de plannen om de hoeve te verbouwen tot sporthal waren inmiddels in een vergevorderd stadium. Op de achtergrond is ook het noodgebouw te zien waar de familie Pons na de fatale brand in 1945 tijdelijk woonde. Collectie Pons.

De boerderijen van 't Hoffcomplex omstreeks 1927. Collectie Pons.

